ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษานิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

RELATIONSHIP BETWEEN SELF-ESTEEM TOWARDS LEARNING GOALS AND ACCOMPLISHMENT ACCORDING TO THE 4 IDDHIPĀDA : A CASE STUDY B.A. STUDENTS OF FACULTY OF HUMANITIES, MAHACHULALONGKRONRAJVIDYALAYA UNIVERSITY

นายกันต์ ปั้นภู

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษานิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นายกันต์ ปั้นภู

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Relationship Between Self-Esteem Towards Learning Goals and Accomplishment According to THE 4 IDDHIPĀDA : A Case Study of B.A. Students of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya University

Mr. Gunt Punphoo

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Life and Death Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษานิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย

.....

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ : ..... ประธานกรรมการ
(พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ผศ.ดร.)

..... กรรมการ
(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร.)

..... กรรมการ
(รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร. สาระ มุขดี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ
ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ กรรมการ
ผศ.ดร. สาระ มุขดี กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย : .....
(นายกันต์ ปั้นภู)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษานิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัย : นายกันต์ ปั้นภู

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ชีวิตและความตาย)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท, ผศ.ดร.
พธ.บ. (การสอนสังคม), พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ),
M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)

: ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ
ปธ.๓, พธ.บ.(จิตวิทยา), B.J.(Journalism), Dip. (Diploma in SocailnResearch), M.A. (Political Science), M.A. (Economics), M.A. (Clinical Psychology), M.Ed. (Educational Psychology), Ph.D. (Psychology)

: ผศ.ดร.สาระมุขดี
กศ.บ. (พยาบาลศึกษา), ศศ.ม. (จิตวิทยาการปรึกษา),
พธ.ด. (พุทธจิตวิทยา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ ๑) ศึกษาการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียน และหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จในการเรียน ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ๒) ศึกษาความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑๔๘ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ที่มี

ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๐๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑) การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒) เป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๓) ความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านภาพรวม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๔) ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก

Thesis Title : Relationship Between Self-Esteem Towards Learning Goals and Accomplishment According to THE 4 IDDHIPÃDA : A Case Study of B.A. Students of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya

Researcher : Mr. Gunt Punphoo

Degree : Master of Arts (Life and Death Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Akapat Abhichanto, Prof. B.A.(English), M.A.(Clinical Psychology), Ph.D.(Psychology)

: Asst.Prof.Dr. Prayool Suyajai
Pali III, B.A. (Psychology), B.J. (Journzlism), Dip. (Diploma in Socailn Research, M.A. (Political Science), M.A. (Economics), M.A. (Clinical Psychology), M.Ed. (Educational Psychology), Ph.D. (Psychology)

: Asst. Prof. Dr.Sara Mookdee
B.Ed. (Nursing Science), M.A. (Counseling Psychology), Ph.D. (Psychology)

Date of Graduation : March 12, 2018

ABSTRACT

This research aimed to (1.) to study Self-Esteem towards learning Goals, Accomplishment and Principles that promote success in learning B.A. Studants Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya University and (2.) to study Relationship between Self-Esteem towards Study's Goals and Accomplishment according to The 4 IDDHIPÃDA B.A. Studants of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya University

The population and the samples used in this study are B.A. Studants of Faculty of Humanities, of Mahachulalongkronrajvidyalaya University for the year 2016 ill. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, and simple correlation.

The findings showed as follows.

Self-Esteem towards Study's Goals B.A. Studants of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya University was at a high level.

Accomplishment and Principles B.A. Studants of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya University was at a high level.

Principles that promote success in learning B.A. Studants of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya University was at a high level.

Relationship between Self-Esteem towards Study's Goals to The 4 IDDHIPÃDA B.A. Students of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya relatively positive significantly statistic of the level .01.

Relationship between Accomplishment according to The 4 IDDHIPÃDA B.A. Students of Faculty of Humanities, Mahachulalongkronrajvidyalaya relatively positive significantly statistic of the level .01.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสนามหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ ความกรุณา ความใส่ใจ และความช่วยเหลือแนะนำอย่างดียิ่ง จาก ผศ.ดร.พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ และ ผศ.ดร.สาระ มุขดี กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำ และข้อคิดต่างๆ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการวิจัยอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร. ประธานสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ทุกท่าน รวมถึง ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบ ความถูกต้องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอน ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จสมบูรณ์ ขอขอบคุณนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัย และให้ความร่วมมือในส่วนของข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ครู อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ รวมทั้ง ขอขอบพระคุณเจ้าของตำรา เอกสาร งานวิจัยทุกเล่มที่ได้นำมาอ้างอิง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยเพราะความอนุเคราะห์ และกำลังใจจากทุกท่านดังกล่าว ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อเป็นอย่างยิ่ง สิ่งดีงามที่เกิดขึ้นจากการศึกษางานวิจัยเล่มนี้ ขอมอบความดีงามเหล่านั้นให้ทุกท่าน ได้อนุโมทนาร่วมกัน

กันต์ ปั้นภู

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

	หน้า
หน้าอนุมัติ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฌ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ สมมติฐานงานวิจัย	๗
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะ	๗
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ หลักธรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๒ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายในการเรียน	๔๓
๒.๓ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง	๔๘
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๗

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการค้นคว้าวิจัย	๕๘
	๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๘
	๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๘
	๓.๓ ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ	๕๙
	๓.๔ การหาคุณภาพของเครื่องมือ	๖๐
	๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๐
	๓.๖ การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๑
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๓
	ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๔
	ตอนที่ ๒ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๖๕
	ตอนที่ ๓ ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๗๕
บทที่ ๕	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๖
	๕.๑ สรุปผล	๗๖
	๕.๒ อภิปรายผล	๗๗
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๐
บรรณานุกรม		๘๒
ภาคผนวก		๙๐
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๙

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง ๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๔
ตาราง ๔.๒	ระดับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๖๕
ตาราง ๔.๓	ระดับเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๖๗
ตาราง ๔.๔	ระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๖๙
ตาราง ๔.๕	ระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านฉันทะ	๗๑
ตาราง ๔.๖	ระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านวิริยะ	๗๒
ตาราง ๔.๗	ระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านจิตตะ	๗๓
ตาราง ๔.๘	ระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านวิมังสา	๗๔
ตาราง ๔.๙	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๗๕
ตาราง ๔.๑๐	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๗๕

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

ภาพ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย ๕๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑.การใช้คำย่อ

พระไตรปิฎกบาลี ที่อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจาก ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๐๖ พระไตรปิฎกภาษาไทย อ้างอิงจากฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ปกรณวิเสส อ้างอิงจาก ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส อรรถกถาบาลีอ้างอิงจากฉบับมหาจุฬาอฏฺฐกถาและฎีกาบาลีอ้างอิงจากฉบับมหาฎีกา มีคำย่อ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

เล่ม	**คำย่อ**	**ชื่อคัมภีร์**		
๑-๒	วิ.มหา. (บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวิภงฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
๔-๕	วิ.ม. (บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๖-๗	วิ.จู. (บาลี)	= วินยปิฎก	จูฬวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	วิ.จู. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	**คำย่อ**	**ชื่อคัมภีร์**			
๑๐	ที.ม. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสกปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสกปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสกปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๕	สำ.ส. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	สยุตฺตนิกาย	สคาถวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)

	สำ.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
๑๖	สำ.นิ. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	สํยุตฺตนิกาย	นิทานวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	สำ.นิ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
๑๗	สำ.ข. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	สํยุตฺตนิกาย	ขนฺธวารคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	สำ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
๑๙	สำ.ม. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	สํยุตฺตนิกาย	มหาวารวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	สำ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	องฺ.เอกก.(บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย	เอกกนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
	องฺ.เอกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๑	องฺ.จตุกฺก.(บาลี	= สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย	จตุกฺกนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
	องฺ.จตุกฺก.(ไทย	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๔	องฺ.ทสก.(บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย	ทสกนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
	องฺ.ทสก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธัมมบท	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.สุ. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	สุตฺตนิปาตปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๖	ขุ.เถร. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถาปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ขุ.เถร. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
๒๙	ขุ.ม. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	มหานิทฺเทสปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทส	(ภาษาไทย)
๓๑	ขุ.ป. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย	ปฏิสมฺภิทามคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม	**คำย่อ**	**ชื่อคัมภีร์**		
๓๔	อภิ.วิ. (บาลี)	= อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
	อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธัมมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		**ชื่อคัมภีร์**			
ม.มู.อ.	(บาลี)	= มชฺฌิมนิกาย	ปปญฺจสูทนี	มูลปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.มู.อ.	(ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	มูลปัณณาสก์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
องฺติก.อ.	(ไทย)	= องฺคุตฺตรนิกาย	มโนรถปูรณี	ติกนิบาตรอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
องฺติก.อ.	(บาลี)	= องฺคุตตรนิกาย	มโนรถปูรณี	ติกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.อ.	(บาลี)	= ขุทฺทกนิกาย	ปรมตฺถทีปนี	อิติวุตฺตกอฏฺฐกา	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.อ.	(ไทย)	= ขุททกนิกาย	ปรมัตถทีปนี	อิติวุตตกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

คำย่อ		**ชื่อคัมภีร์**	
วินย.ฎีกา	(บาลี)	= วินยาลงฺการฎีกา	(ภาษาบาลี)

๒. การระบุหมายเลขและคำย่อ

การระบุหมายเลขและคำย่อพระไตรปิฎก และอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังชื่อย่อคัมภีร์ เช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗,ที.สี.(ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลกฺขนฺธวคฺคปาลิ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๐๐ และ ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน สภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาวะเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมโลก สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงขึ้นในโลกแห่งธุรกิจ จึงเป็นสาเหตุให้องค์การทุกองค์การล้วนต้องการที่จะประสบความสำเร็จและบรรลุจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง บรรดาทรัพยากรในองค์การนั้นประกอบด้วยคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีและข้อมูล ได้รับกล่าวถึงว่ามีบทบาทที่สำคัญยิ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรบุคคลก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญระดับแนวหน้าที่นำความสำเร็จมาสู่องค์การทุกองค์การ และในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อคนทำงานในองค์การขนาดใหญ่หลายๆ แห่งได้พัฒนาไปสู่ระดับสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งแล้ว โดยมองว่าคนทำงาน คือ ทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งหมายถึง ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญ รวมถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่สั่งสมอยู่ในตนเอง และสามารถนำสิ่งเหล่านี้มารวมเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นศักยภาพขององค์การ หรือเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่า ซึ่งจะทำให้องค์การนั้นมีความสามารถสร้างความได้เปรียบเหนือคู่แข่งขัน ดังนั้น บุคลากรจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญขององค์การในทุกยุคทุกสมัย เนื่องจากบุคลากรเป็นส่วนสำคัญในการบรรลุความสำเร็จในการสร้างโอกาสและในการแข่งขัน หากในองค์การใดมีบุคลากรที่มีคุณภาพสูง ก็ย่อมทำให้องค์การนั้นประสบความสำเร็จตามไปด้วย ซึ่งทุกองค์การจึงต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งพัฒนาบุคลากรให้กลายเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น จากการศึกษาพบว่า ความสามารถตามมาตรฐานตำแหน่งตามวุฒิการศึกษา หรือ ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติงานได้ดี รวมทั้งไม่อาจตอบสนองต่อภาวการณ์อยู่รอดขององค์การในสถานการณ์แข่งขันที่องค์การต้องเผชิญจึงต้องมีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะทำให้การปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จเป็นอย่างดี ดังนั้น สมรรถนะจึงได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและเสริมสร้างระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในด้าน ต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อกลยุทธ์ทางธุรกิจของแต่ละองค์การให้มากขึ้น[๑]

---

[๑] นิตนา ฐานิตธนกร และคณะ, **การจัดการ**, (ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕.

สถาบันอุดมศึกษา เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ผลิตกำลังคนระดับอุดมศึกษา ที่มีภารกิจหลัก ๔ ประการ คือ

๑) การผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและ ระดับสูง

๒) การวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้

๓)การบริการวิชาการแก่สังคม และ

๔) การทำนุบำรุง ศิลปะวัฒนธรรม

สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรวมของ วิชาการหลายแขนงและเป็นศูนย์รวมของนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนมาก จึงกล่าวได้ ว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (change agent) หรือเป็นองค์กรขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่จะต้องดำเนินการตามบทบาท และความรับผิดชอบของการเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อที่จะนำประเทศไปสู่สังคมที่พึงปรารถนาในที่สุด

การเห็นคุณค่าในตนเองก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ เนื่องจากเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของจิตใจ ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าและสามารถบ่งชี้คุณภาพชีวิตของบุคคลได้ว่าเป็นอย่างไร และยังเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองจะสื่อออกมาทางความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมต่างๆ ที่เราแสดงออกต่อผู้อื่น และความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองจัดเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พฤติกรรมการทำงานของผู้ทำงานดีขึ้น ซึ่งองค์การต้องการสรรหาพนักงานที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูง เพราะมีผลทางบวกต่อการปฏิบัติงาน[๒] ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ เซราฟิน (Serafin) ที่กล่าวว่า การที่องค์การจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความรู้สึกเห็น คุณค่าในตนเองของบุคคลากรภายในองค์การ ดังนั้นองค์การที่มุ่งหวังผลการปฏิบัติงานที่สูงจึงไม่ควร มองข้ามหรือละเลยในการส่งเสริมความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลากร[๓]

เมื่อนักศึกษาเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ก็เท่ากับการลงทุนให้กับนักศึกษาเพื่อที่จะได้รับความรู้ ไม่ว่าจะเป็นทุนทรัพย์ เวลา หากนักศึกษา ไม่สามารถเรียนให้ผ่านเกณฑ์ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ได้ ก็อาจทำให้ถูกออกจากมหาวิทยาลัย เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษา ดังที่ อนุวัตร ศรีนวล กล่าวว่า

---

[๒] เกียรติวรรณ อมาตยกุล, **สู้ชีวิตด้วยจิตวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พริ้นท์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๙.

[๓] Serafin, L.E. **The Role of non new work and work related factors in threatening or supporting self esteem in organizations**, (Pennsylvania: University of Pittsburgh. 1994).

ความสูญเปล่าทาง การศึกษาเป็นการสูญเสียในด้านต่างๆ ที่เกิดจาก การลงทุนเพื่อการศึกษา เมื่อลงทุนไปแล้วไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทั้งผู้ศึกษาและสถาบันการศึกษา นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเป็นช่วงชีวิตที่ มีความสำคัญต่อการเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ มีคุณภาพ มหาวิทยาลัยจำต้องมีการวางแผนและจัด ประสบการณ์ที่มีค่ายิ่งในด้านต่าง ๆ ให้กับนักศึกษา ผู้ที่ศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะมีอายุระหว่าง ๑๘-๒๒ ปี เป็นช่วงวัยรุ่นตอนปลายหรือวัยผู้ ใหญ่ตอนต้น เป็นวัยที่มีประสบการณ์ชีวิตน้อย เป็นวัยที่ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ต่างๆ อีกมาก[๔]

เมื่อต้องเผชิญกับรูปแบบการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาที่มีความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมและระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน นักศึกษาจึงมีปัญหาด้านการปรับตัวและไม่รู้วิธีพัฒนาตนเอง ขาดความคิดริเริ่ม และความมุ่งมั่นตั้งใจในการแสวงหา ความรู้อันเป็นอุปสรรคต่อการให้ตนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ จนทำให้นักศึกษาบางคนมีเกรดเฉลี่ยไม่ถึงเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด จนพ้นจากสภาพการเป็นนักศึกษา (retired)

ในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของนักเรียน พบว่าปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ นักเรียนมัก ขาดความกระตือรือร้นในการเรียน มีความเฉื่อยชา สิ้นหวัง เบื่อหน่ายง่าย และขาดจุดมุ่งหมายในชีวิต[๕] ทั้งนี้ในแง่ของการศึกษา วิพรรธ์ เริงพิทยา ได้กล่าวว่า “อยากให้นักเรียน นักศึกษาตั้งเป้าหมายในชีวิตว่าเรียนไปเพื่ออะไร”[๖] และ พรรณพิมล หล่อตระกูล กล่าวว่า “ในวัยรุ่นการมีเป้าหมายในชีวิตเป็นเรื่องสำคัญ การค้นพบสิ่ง ที่ตนเองต้องการ และมีความหวังในอนาคต ทำให้เด็กเชื่อมั่น และต้องการเดินทางไปให้ถึง ความมุ่งมั่น ในเป้าหมายจะทำให้เด็กตั้งใจ ยึดมั่นในความสำเร็จมากกว่าใช้เวลากับสิ่งที่ยั่วยุ”[๗] ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะของการขาดความหวังทางการศึกษาของ วัยรุ่นในปัจจุบัน

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามุ่งเน้นที่การปฏิบัติเป็นสำคัญ การอ้อนวอนหรือการหวังผลบันดาลจากสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อให้ตนประสบความสุขหรือความสำเร็จในชีวิตนั้นไม่ใช่แนวทางของพระพุทธศาสนาด้วยเหตุนี้ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ที่

---

[๔] อนุวัตรศรีนวล, ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะรอพินิจทางการศึกษาของนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตลำปาง**, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาอาชีวศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕, หน้า ๕

[๕] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์**, สร้างแรงบันดาลใจให้ลูกใช้ชีวิตอย่างมีค่า**, (ออนไลน์,. เข้าถึงได้จาก : http://www.9anant.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=41613&Ntype=6. 2552.

[๖] วิพรรธ์ เริงพิทยา, **ข่าวสดรายวัน**, ฉบับวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : ข่าวสด, ๒๕๕๒), หน้า ๘,

[๗] พรรณพิมล หล่อตระกูล, สมาคมผู้บริโภคสื่อสีขาว, **ปัญหาวัยรุ่น ต้นเหตุและทางแก้**, (ออนไลน์), 2552, เข้าถึงได้จาก: https://www.dek-d.com/board/view/738881/.

สามารถพิสูจน์ได้ และเป็นเรื่องใกล้ตัวมนุษย์ซึ่งสามารถสัมผัสรับรู้ได้ตลอดเวลา เพราะใจความสำคัญของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นไม่มีสิ่งใดเกินเลยไปจากเรื่องปัญหาชีวิตและวิธีการแก้ปัญหาชีวิต[๘]

ในสังคมไทยปัจจุบันจะเห็นว่าประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ฝังอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานาน สามารถสังเกตได้จากผลกระท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ทัศนคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอของชาวไทยตลอดจนถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ลักษณะดังกล่าวซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต[๙]

การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันนั้น สำหรับคุณธรรมที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จคงหนีไม่พ้นอิทธิบาท ๔ เพราะความหมายของอิทธิบาท ๔ แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรมเครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่าอิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ อย่าง คือ

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

บุคคลเมื่อประกอบด้วย คุณธรรม ๔ อย่างนี้แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์ ซึ่งโดยตรงทางหมายถึงความดับทุกข์โดยสิ้นเชิง ที่เรียกว่า นิพพาน ส่วนเรื่องอื่นนอกนั้นไป ถือว่าเป็น เรื่องพิเศษ และ ไม่มี ขอบขีดจำกัด เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับ เรื่องนอกเหนือ

---

[๘] พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสิโล (เกษนคร), **พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (อุบลราชธานี : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

[๙] สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

วิสัยธรรมดา อยู่มาก[๑๐] โดยหลักอิทธิบาท ๔ นั้นเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดสมาธิในการเรียน ไม่ฟุ้งซ่านไปกับสังคม และกระแสต่างๆ พร้อมทั้งตีกรอบให้นิสิตมุ่งศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกด้วย

จากสภาพและปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำเอาผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาผลการเรียน และเป้าหมายทางการศึกษาของนิสิต ให้มีระดับสูงขึ้นและสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

ในการวิจัยนี้ผู้ศึกษาวิจัยต้องการทราบปัญหาดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายในการเรียน หรือไม่ อย่างไร

๑.๓.๒ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ หรือไม่ อย่างไร

---

[๑๐] พุทธทาสภิกขุ, **ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี หรือ ธรรมวิภาค นวกภูมิ คำบรรยายธรรมะ,** (ออนไลน์), แหล่งที่มา http://www.buddhadasa.com/rightstudydham/itibath4.html, (๒๓ กันยายน ๒๕๕๕).

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑.๔.๑.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๑.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ เกี่ยวกับ หลักคำสอนหลักอิทธิบาท ๔ ทางพุทธศาสนา จากหนังสือ ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ วารสารเอกสารต่างๆ สารสนเทศ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๑.๓ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ เกี่ยวกับ ความสำเร็จทางการศึกษา เป้าหมายในการศึกษา และ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง จากหนังสือ ตำรา สื่อสิ่งพิมพ์ วารสารเอกสารต่างๆ สารสนเทศ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๔.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ ๑ -๔ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ รวมทั้งสิ้น ๒๓๙ รูป/คน[๑๑]

๑.๔.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน[๑๒] (Krejcie & Morgan) โดยได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๑๔๘ รูป/คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยสัดส่วน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑.๔.๓.๑ ตัวแปรต้น ได้แก่

การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๓.๒ ตัวแปรตาม ได้แก่

๑. เป้าหมายในการเรียน ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ความสำเร็จของในการเรียนตามหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

[๑๑] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **คณะมนุษยศาสตร์**, ๒๕๕๙.

[๑๒] บุญชม ศรีสะอาด, **หลักการวิจัยเบื้องต้น**, (กรุงเทพ ฯ : สุวีริยาสาสน์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘.

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

วันที่ ๑ – ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ สร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียน ของนิสิตปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

วันที่ ๑-๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๐ ดำเนินการแจกแบบสอบถามเก็บข้อมูล

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กับเป้าหมาย และความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะ

๑.๖.๑ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองมีคุณค่า นำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง และการยอมรับนับถือตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการประเมินตนเองโดยภาพรวมในด้านความสามารถ ความสำคัญ และความสำเร็จของตนเอง และแสดงออกมาในรูปแบบของทัศนคติในแง่บวกที่มีต่อตนเอง

๑.๖.๒ เป้าหมายในการเรียน หมายถึง สิ่งที่นิสิตให้ความสำคัญ และปรารถนาจะให้เกิดขึ้นจากเรียน ค้นพบศักยภาพและความถนัดในตนเอง สามารถผ่านอุปสรรคในการเรียน และมีผลการเรียนดีขึ้น นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปกำหนดมีทิศทางมุ่งสู่อนาคต เพื่อความสัมฤทธิผลทางการศึกษา เป็นประโยชน์ต่อการนำไปประกอบอาชีพการงาน และการดำเนินชีวิต

๑.๖.๓ ความสำเร็จในการเรียนตามหลักธรรมอิทธิบาท ๔ หมายถึง ผลสำเร็จในการเรียนที่เกิดจากการนำแนวทางอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา มาใช้ในการศึกษา มีหลักธรรมย่อย ๔ ประการ ดังนี้

๑ ความพอใจ (ฉันทะ) หมายถึง ความพอใจ รักใคร่ ในสิ่งที่คิดจะทำ หรือสิ่งที่กำลังทำอยู่ และ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด

๒ ความเพียร (วิริยะ) หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะประสบผลสำเร็จ

๓ ความตั้งใจ (จิตตะ) หมายถึง การเอาใจใส่ต่อหน้าที่การงาน อย่างกระตือรือร้น

๔ ความไตร่ตรอง (วิมังสา) หมายถึง การรู้จักใช้สติปัญญาพิจารณาใคร่ครวญให้ถ้วนถี่รอบคอบ ถ้าพบข้อบกพร่อง หรือพบปัญหา ก็จะได้ทบทวนแก้ไขได้ทันท่วงที

๑.๖.๔ นิสิต หมายถึง นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทราบถึงการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๗.๒ ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๒

หลักธรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ส่งผลต่อความสำเร็จ มาใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์ ในบทที่ ๒ นี้ แสดงผลการศึกษาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยจำแนกเป็น ๓ ประเด็นคือ

(๑) หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๒) แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายในการเรียน

(๓) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

๒.๑ หลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ โดยเฉพาะในด้านหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาในเรื่องของอิทธิบาท ๔ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษา ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ที่มีต่อเป้าหมาย และการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของบุคคล ต่อไป

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึง อิทธิปาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์ ดังนี้

คำว่า อิทธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ธรรมเหล่านั้น

คำว่า อิทธิบาท มีอธิบายว่า เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ ของ บุคคลผู้เป็นอย่างนั้น (ผู้ได้ธรรมที่มี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา) คำว่า เจริญอิทธิบาท มีอธิบายว่า ภิกษุเสพเจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้นเพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบความสำเร็จ ๔ ประการ[๑] ดังนี้

ฉันทิทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้นสร้าง

---

[๑] พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มที่ ๓๕, **อิทธิปาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๔๒ – ๓๔๗.

ฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อปูองกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร ประมวลย่อฉันทสมาธิและปธาน สังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

วิริยิทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำ วิริยะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อวิริยสมาธิและปธาน สังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าวิริยสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

จิตติทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อจิตตสมาธิและ ปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าจิตตสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

วิมังสิทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำ วิมังสาให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร ประมวลย่อวิมังสา

สมาธิและ ปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกันจึงนับได้ว่าวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

๒.๑.๑ หลักการและแนวคิด เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักการและแนวคิด เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จุดประสงค์เพื่อจะใช้หลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาทที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้ทรงตรัสไว้ใน “พระไตรปิฎก” สำหรับถือเป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารอีกมากมายไม่ว่าจะเป็นเอกสารในการปฏิบัติธรรมก็ดี เอกสารในการศึกษาเล่าเรียน หรือแม้จะเป็นเอกสารประกอบการปฏิบัติงานก็ดี เมื่อต้องการสมาธิเพื่อที่จะส่งผลให้กิจกรรมที่กระทำนั้นดำเนินไปอย่างเรียบร้อยได้ผลดี พึงควรปลุกเร้าและชักจูงอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ถือปฏิบัติให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่นนำขึ้น หากปฏิบัติได้อย่างดีแล้ว สมาธิ ปัญญา ความสุข ความสบายใจ และการทำงานก็จะบังเกิดผลขึ้นทันที

จากแนวคิดเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า หลักอิทธิบาท ๔ จากพระไตรปิฎก ที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

๑. ฉันทะ (ความพอใจรักใครในสิ่งนั้น) พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับฉันทะ ที่เรียกว่า ฉันทสมาธิปธานสังขาร ไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต สมาธินี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น มิให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ทำฉันทะให้เกิดพยายามปรารภความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความไพบูลย์ความเจริญความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนับว่า ฉันทสมาธิปธานสังขารด้วยประการฉะนี้[๒]

ในบทเหล่านั้น ฉันทะ เป็นไฉน ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ สมาธิเป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต

---

[๒] ปิ่น มุทุกันต์, **แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี**, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๘.

ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขารเป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอยความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดีเข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยฉันทะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๓]

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้นคำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้นด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท[๔]

๒. วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น) พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับวิริยะ ที่เรียกว่า วิริยสมาธิปธานสังขารไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำความเพียรให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้ เรียกว่า วิริยสมาธิภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภิญโญยิ่งความไพบูลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกันย่อมถึงซึ่งอันนับว่า วิริยสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๕]

ในบทเหล่านั้น วิริยะ เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า วิริยะสมาธิเป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิอันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขาร เป็นไฉนการปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ

---

[๓] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๗/๒๙๔.

[๔] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๘/๒๙๕.

[๕] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๙/๒๙๕.

สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยวิริยะ สมาธิและปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๖]

คำว่า อิทธิได้แก่ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดีการสำเร็จ การสำเร็จด้วยดีความได้ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้องความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท[๗]

๓. จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับจิตตะ ที่เรียกว่า จิตตสมาธิปธานสังขารไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไรถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิได้เอกัคคตาแห่งจิต สมาธินี้ เรียกว่าจิตตสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิดขึ้น พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความภิญโญยิ่ง ความไพบูลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่าปธานสังขาร จิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้น เข้าเป็นอันเดียวกันย่อมถึงซึ่งอันนับว่า จิตตสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๘]

ในบทเหล่านั้น จิตเป็นไฉน จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน อันใด นี้เรียกว่า จิตสมาธิเป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิอันใด นี้เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขารเป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยจิต สมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่าประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๙]

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ของบุคคลผู้บรรลุธรรม

---

[๖] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๐/๒๙๖.

[๗] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๑/๒๙๗.

[๘] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๒/๒๙๗.

[๙] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๓/๒๙๗.

เหล่านั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท[๑๐]

๔. วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึง หลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับวิมังสา ที่เรียกว่า วิมังสาสมาธิปธานสังขาร ไว้ดังนี้

ก็ภิกษุเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวีมังสาสมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำปัญญาให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้เรียกว่า วีมังสาสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความภิญโญยิ่งความไพบูลย์ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนับว่า วีมังสาสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๑๑]

ในบทเหล่านั้น วีมังสา เป็นไฉน ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิอันใดนี้เรียกว่า วีมังสาสมาธิเป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิอันใด นี้เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขาร เป็นไฉนการปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้เรียกว่าปธานสังขารภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้วด้วยวีมังสา สมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า ประกอบด้วยวีมังสาสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้[๑๒]

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ของบุคคลผู้ บรรลุธรรมเหล่านั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท[๑๓]

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติการเจริญหรือการปฏิบัติ อิทธิบาท ๔ ประการ คือเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร[๑๔] หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย จิตตสมาธิปธาน สังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจาก

---

[๑๐] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๔/๒๙๘.

[๑๑] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๕/๒๙๘.

[๑๒] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๖/๒๙๘.

[๑๓] อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๗/๒๙๙.

[๑๔] องฺ.เอกก.(ไทย) ๑/๓๙๘/๔๔๕.

จิตตะ และความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นอิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ ดังนี้

ฉันทะ[๑๕] หมายถึง สร้างความพอใจในกุศลคือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรมฉันทสมาธิ[๑๖] หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารภความเพียรทางใจ

สัมมาวายามะจิต หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน และ ปธานสังขาร หมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารภความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น[๑๗] ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดีวิริยะ วิริยินทรย์วิริยะพละ

สัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐิสมาธิหมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต

ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว)

สัมมัปปธาน ๔ คือ ปัจจัยสำคัญที่จะสร้างสรรค์ให้สัมฤทธิ์ผล อันประกอบด้วย

(๑) สังวรปธาน เพียรป้องกัน หรือ เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิด

(๒) ปหานปธาน เพียรละหรือ เพียรกำจัดอกุศลที่เกิดแล้วให้ลดและหมดไป

(๓) ภาวนาปธาน เพียรเจริญ หรือ สร้างกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิด

(๔) อนุรักขนาปธาน เพียรอนุรักษ์หรือเพียรรักษาและส่งเสริมกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้อยู่ตลอดไป

การเจริญสัมมัปปธาน ๔ พระภิกษุในศาสนานี้จึงได้บรรลุที่สุดแห่งอภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่[๑๘]

จากข้อมูลเชิงวิชาการที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก หมายถึง การศึกษาหลักอิทธิบาท ๔ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงกระบวนการทางหลักอิทธิบาท ๔ ไว้มากมาย ถือเป็นคำสอนที่ไม่ล้าสมัย สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์กับเป้าหมายทางการศึกษา และการตระหนักเห็นในคุณค่าของตนเองได้อย่างดียิ่ง

---

[๑๕] ม.ม.(ไทย) ๑๒/๒๔๗/๑๗๗.

[๑๖] ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

[๑๗] องฺ.ปญฺจก.(ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

[๑๘] ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาตามหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อนำหลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก เพื่อให้เป็นข้อปฏิบัติหรือ เป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จและศึกษาเอกสาร เพื่อในการปฏิบัติธรรมก็ดี ในการเล่าเรียนศึกษา หรือประกอบการงานก็ดีเมื่อต้องการสมาธิเพื่อให้กิจที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างได้ผลดีก็พึงปลุกเร้าและชักจูงอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่นนำขึ้นสักข้อหนึ่ง แล้วสมาธิความสุข สบายใจและการทำงานที่ได้ผลก็หวังได้เป็นอย่างมากกว่าจะเกิดมีตามมาเองพร้อมกันนั้น การฝึกสมาธิหรือการปฏิบัติธรรมส่วนหนึ่งก็จะเกิดมีขึ้นในห้องเรียน ในบ้าน ในที่ทำงานและสถานที่ทุกๆ แห่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ในวินัยปิฎก มหาวิภังค์ว่าภิกษุทั้งหลาย คำว่ามรรคภาวนา ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘[๑๙]

หลักการแนวคิดในการทำงานตามหลักโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ในวินัยปิฎก จูฬวรรค ว่าภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ธรรมวินัยนี้ มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏประการที่ ๗ ในธรรมวินัยที่ภิกษุทั้งหลาย พบเห็นแล้ว ต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้[๒๐] ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสใน สุตตันตปิฎก ทีฆยิกาย มหาวรรค ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท ๔ ประการนี้และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญ ในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ[๒๑] อีกนัยหนึ่งในสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ว่า ในเรื่องอายุของภิกษุ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะเจริญทำอิทธิบาท ๔ ประการนี้ ให้มาก เมื่อมุ่งหวัง เธอจะพึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัปหรือเกินกว่า ๑ กัป[๒๒] ได้ยกตัวอย่างในสุตตันตปิฎก นิกาย มุลปัณณาสก์ ว่า ในเรื่องอุปมาด้วยแม่ไก่ฟักไข่ ภิกษุนั้นเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร มีความเพียรยิ่ง รวมทั้งความเพียรอันยิ่งอย่างนี้นั้น ย่อมเป็นผู้ควรแก่ความเบื่อหน่ายยิ่ง ควรแก่การตรัสรู้และควรแก่การบรรลุธรรม อันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม[๒๓]ดังนั้นพระพุทธองค์ได้ให้

---

[๑๙] วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๙/๑๘๕.

[๒๐] วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๘๕/๒๘๔.

[๒๑] ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๗/๒๑๙.

[๒๒] ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๐-๘๑.

[๒๓] ม.มู. (ไทย) ๑๒/๑๘๙/๒๐๓.

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ในสุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ไว้ว่า สาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะ ความเพียรสร้างสรรค์)

๒. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะ ความเพียรสร้างสรรค์)

๓. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตต ความเพียรสร้างสรรค์

๔. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสา ความเพียรสร้างสรรค์) ประการนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุที่สุดแห่งอภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่[๒๔]

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ใน สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่า ภิกษุพิจารณารู้อย่างนี้ว่า “เราเจริญอิทธิบาท ๔ได้แล้ว” พึงตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งกลางวันและกลางคืน อยู่ด้วยปีติและปราโมทย์นั้นแล[๒๕]

อีกนัยหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัส สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ที่มากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิทธิบาท ๔ ประการพระองค์ทรงเจริญ ทำให้มากทำให้เป็นดุจญาณ ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่องๆ สั่งสมแล้ว ปรารภเสมอดีแล้ว ก็เมื่อพระองค์ทรงประสงค์พึงอธิฐานภูเขาหลวงชื่อว่าหิมพานต์ให้เป็นทองคำล้วน ภูเขานั้นก็เป็นทองคำล้วนได้จริง”[๒๖]

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสใน สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันทวารวรรค ว่า ภิกษุทั้งหลายเราได้แสดงธรรมโดยการวิจัย (การเลือกเฟ้น) แสดงอิทธิบาท ๔ ประการ โดยการวิจัยเช่นนี้ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยการวิจัยเช่นนี้ แต่ก็มีภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ยังเกิดความคิดคำนึงว่า “เมื่อบุคคลรู้เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ”[๒๗] และอีกนัยหนึ่งว่า ทางที่ให้ถึงอสังคตธรรม เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประครองจิตมุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่าทางให้ถึงอสังขตธรรม[๒๘]

---

[๒๔] ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

[๒๕] ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๔๔๕/๕๐๑.

[๒๖] สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๕๖/๑๙๙.

[๒๗] สำ.ข. (ไทย) ๑๗/๘๑/๑๓๐.

[๒๘] สำ.สฬา. (ไทย) ๑๘/๓๗๗/๔๕๖.

ในสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ว่า พระสูตรว่าด้วยเหตุที่ทำให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น คือ อิทธิบาท ๔ ประการ อะไรบ้าง คือภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร

๒. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร

๓. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร

๔. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

พระพุทธองค์ได้ตรัสอิทธิบาท ๔ ประการนี้ ในสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ว่า ภิกษุทั้งหลาย ตถาคต อันบัณฑิต เรียกว่า “พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า” เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ ที่ตถาคตเจริญ ทำให้มากแล้ว[๒๙]

และอีกนัยหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร ประครองจิตมุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะพยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาป อกุศลธรรมที่เกิดแล้ว สร้างฉันทะพยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สร้างพยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิญโญภาพไพบูลย์เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว[๓๐]

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายทุกนิบาตว่า ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการเพื่อรู้ยิ่งราคะ ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้างคือ ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะ ความเพียรสร้างสรรค์)

๒. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะ ความเพียรสร้างสรรค์)

๓. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตต ความเพียรสร้างสรรค์

๔. เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสา สมาธิความเพียรสร้างสรรค์) ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม ๔ ประการนี้ เพื่อรู้ยิ่งราคะ[๓๑]

---

[๒๙] สำ.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๐/๓๘๓-๓๘๔.

[๓๐] องฺ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๕๗-๑๖๓/๔๐๓.

[๓๑] องฺ.ทุก. (ไทย) ๒๑/๒๗๖/๓๙๑.

อีกนัยหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ในสุตตันตปิฎก ติกนิบาต ว่าก่อนจะตรัสรู้ เราเป็นพระโพธิสัตว์ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้เจริญธรรมซึ่งธรรม ๔ ประการ

๑. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร

๒. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร

๓. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร

๔. เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร[๓๒]

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงได้ตรัสแก่ภิกษุพึงเจริญอิทธิบาท ๔ ประการนี้ในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เพื่อละกิเลสเป็นเครื่องผูกใจ ๔ ประการ คือ

เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะความเพียรสร้างสรรค์)

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะความเพียรสร้างสรรค์)

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตความเพียรสร้างสรรค์

เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาสมาธิความเพียรสร้างสรรค์)[๓๓]

พระพุทธองค์จึงตรัสอิทธิบาท ๔ ในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ว่าเป็นธรรมที่ศึกษาขีณาสพเจริญอบรมดีแล้ว[๓๔]

ดังนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสอิทธิบาท ๔ ในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต ว่าผู้ใดเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมดีแล้วปรารภดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้ ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป[๓๕]

อีกนัยหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ในสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายปฏิสัมภิทามรรค ว่า

ภิกษุทั้งหลาย จักษุเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ คืออิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร

---

[๓๒] องฺ.ติก. (ไทย) ๒๒/๖๘/๑๑๖.

[๓๓] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) ๒๓/๙๒/๕๖๒.

[๓๔] องฺ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๔/๙๐/๒๐๖.

[๓๕] องฺ.ฉกฺก. (ไทย) ๒๕/๕๑/๒๗๙.

ภิกษุทั้งหลาย จักษุเกิดขึ้นแล้ว.แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้คือ อิทธิบาทอั นประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย จักษุเกิดขึ้นแล้วแสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้คือ อิทธิบาท อันประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย จักษุเกิดขึ้นแล้ว.แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้ คือ อิทธิบาท อันประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร[๓๖]

พระพุทธองค์ได้ให้ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติตาม สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ว่า ข้าพเจ้าบรรลุปฏิสัมภิทา ฉลาดในอิทธิบาท ถึงความสำเร็จในธรรมทั้งหลายนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้าดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสอิทธิบาท ๔ ได้แก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ในอภิธรรมปิฎกวิภังค์ได้ให้ความหมายไว้ว่า

เจริญอิทธิบาทที่ประกอบไปด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
เจริญอิทธิบาทที่ประกอบไปด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
เจริญอิทธิบาทที่ประกอบไปด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
เจริญอิทธิบาทที่ประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร[๓๗]

อีกนัยหนึ่งได้ตรัสใน อภิธรรมปิฎก ธาตุกถา ว่า สภาวธรรมเหล่าใด วิปปยุตจากอรูปภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ โสกะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส อิทธิบาท สภาวธรรมเหล่านั้นเว้นธาตุที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งออกจากขันธ์แล้ว สงเคราะห์เข้าได้กับ ขันธ์ ๕ อายนะ ๑๒ และธาตุ ๑๘[๓๘]

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสอิทธิบาท ๔ ไว้ในพระอภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ ไว้ว่า อันผู้ใดผู้หนึ่ง ได้เจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน นำให้เป็นที่ตั้ง ให้ตั้งมั่น สั่งสมปรารภดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ตลอด ๑ กัป หรือเกินกว่า ๑ กัป มีอยู่จริงไม่ใช่หรือ[๓๙]

จากแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ดังที่ยกมากล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ทั้งในวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก ว่า เป็นสิ่งเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ เพื่อละกิเลสอันเป็นเครื่องผูกใจ ๔ ประการและนอกจากนั้นพระพุทธองค์ยังให้ภิกษุทั้งหลายเจริญธรรม ๔ ประการนี้ เพื่อรู้ถึงราคะอีกด้วย และสามารถนำหลักอิทธิบาท ๔ นี้ มายึดเป็นหลักคุณธรรมอันจะนำไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนได้เป็นอย่างดี

---

[๓๖] ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๒/๔๙๓.

[๓๗] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๖๒/๓๕๔.

[๓๘] อภิ.ธา. (ไทย) ๓๖/๔๗๑/๑๒๐.

[๓๙] อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๖๒๓/๖๘๑.

๒.๑.๓ ความหมายและความสำคัญของอิทธิบาท ๔

ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ได้ตรัสไว้ว่า ในวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจนั้นๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาทธรรม ให้ถึงความสำเร็จซึ่งมี ๔ ข้อ ได้แก่

จตฺตาโร อิทฺธิปาทา อิธ ภิกฺขุ ฉนฺทสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ วิริยสมาธิ ปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ จตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ จตฺตสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํอิทฺธิปาทํ ภาเวติ วีมังสาสมาธิปธานสงฺขารสมนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ[๔๐]

เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขาร
เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร
เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร
เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร[๔๑]

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ในหนังสือการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ ประการคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา คือ ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณา หรือหมายความว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน นี่เป็นอิทธิบาท ๔[๔๒]

พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงหลักอิทธิบาท ๔ ในหนังสืองานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่าง ประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำวิริยะ ความเพียร ไม่ท้อถอย ในการประกอบกิจนั้นๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด[๔๓]

---

[๔๐] อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๐๕/๒๙๒.

[๔๑] อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๕/๒๔๔.

[๔๒] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ , ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

[๔๓]พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ), **งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม,ม.ป.ป.), หน้า ๖๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่า มนุษย์ไม่แปลกแยก จากความเป็นจริง ของธรรมชาติ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด ไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้ว เราก็ใช้หลักการต่างๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้น เมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ ก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้มาใช้ แทบทุกท่านรู้จักอิทธิบาท คือ หลักแห่งความสำเร็จ[๔๔]

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ บทของพระธรรม วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่า อิทธิบาท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สึกตัวคนที่มีการทำงาน ย่อมทำงานด้วยความพอใจ ความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอ นี้เรียกว่า เขามีอิทธิบาททั้งสี่ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สึกตัว[๔๕]

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท คือ ทางจะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ

๑) ฉันทะ ความพอใจ

๒) วิริยะ ความเพียร

๓) จิตตะ ความเอาใจใส่

๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้[๔๖]

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ใช้คุณธรรมนำทาง สู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ ต้องมีความพึงพอใจ มีความเพียร มีสมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญา และหัวใจของการบริหารเชิงพุทธ ที่สำคัญที่สุด คือ พรหมวิหาร ๔ ต้องมีทั้งเมตตากรุณา ให้ความช่วยเหลือ สั่งสอนผู้น้อย ให้เรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเอง มีมุทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ ไม่เข้าการ

---

[๔๔] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมะกับการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

[๔๕] พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **การงานที่เป็นสุข**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, (๒๕๔๙), หน้า ๓๐.

[๔๖] พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

แทรกแซง และอุเบกขา รู้จักความพอดี ปล่อยวาง ฝึกจิตให้พอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็น นี้คือหลักธรรมประจำใจ ที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิต และบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์[๔๗]

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ได้กล่าไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัย คือสิ่งที่ตนประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัย ที่อาจใช้ความเพียร พยายาม ทำให้เกิดขึ้นได้มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จ คุณธรรมกลุ่มนี้เรียกว่า อิทธิบาท ๔[๔๘]

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรก อิทธิบาท แปลความว่า ทางแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ ข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั่นเอง[๔๙]

พระราชปัญญากวี (สุบิน เขมิโย) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมเครื่องให้สำเร็จตามประสงค์หรือสิ่งประสงค์ คนในโลกนี้ย่อมต้องการสิ่งที่ประสงค์แห่งชีวิตกันคนละหลายรูปแบบ แต่สิ่งประสงค์ที่คนต้องการตรงกัน คือ ทรัพย์ยศ และผลงาน ทรัพย์เป็นสิ่งประสงค์ที่สำคัญยิ่งของชีวิต เพราะทรัพย์เป็นสิ่งอาศัยใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน ทรัพย์มีอยู่ ๒ ประการ คือทรัพย์สิน ๑ ทรัพย์สมบัติ ๑ ทรัพย์สิน คือเงินตราสำหรับใช้จ่ายซื้อขายแลกเปลี่ยนอาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทรัพย์สมบัติคือ บ้านเรือน ที่ดินที่นา ที่สวน เครื่องใช้ต่างๆเป็นต้น[๕๐]

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ถิรธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษา เหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งมาจากคำว่า อุตสาหะแปลว่า ความเพียรยาม และคำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งแปลว่า

---

[๔๗] พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **“ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ”**, ไทยรัฐ, (๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

[๔๘] พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

[๔๙] พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), **ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

[๕๐] พระราชปัญญากวี(สุบิน เขมิโย), **ประมวลบทพระธรรมเทศนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๖๐.

ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ในการสร้างประเทศสูง[๕๑]

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ ความสำเร็จความสำเร็จด้วยดีการสำเร็จ ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท คือ เวทนาขันธ์สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ของบุคคล ผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น เจริญอิทธิบาท คือ ย่อมเสพ เจริญทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนั้น จึงเรียกว่าเจริญอิทธิบาท[๕๒]

ว.วชิรเมธี ได้กล่าวไว้ว่า การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแนะให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จหรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๑) ฉันทะ คือ มีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน

๒) วิริยะ คือ พากเพียรทำงาน รักแล้วต้องขยัน ความขยันคือ ภาคปฏิบัติการของความรักความรักในงาน จะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด

๓) จิตตะ คือ จดจำจ่อจิต หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไป ปักใจลงไปในสิ่งนั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ

๔) วิมังสา คือ วินิจวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั่นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตาม ให้พินิจพิเคราะห์สร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลกพระองค์ทรงสามารถสร้างปัญญาขึ้นมาใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราดูจากพุทธประวัติได้ก็จะพบว่า สาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าแต่เมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช ก็เป็นเพราะว่าพระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์อันได้แก่การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์[๕๓]

บุญมี แท่นแก้ว และคณะ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นทางแห่งความสำเร็จปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จตามความประสงค์เรียกว่า “อิทธิบาท” มี ๔ อย่าง คือ

---

[๕๑] พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ถิรธมฺโม), **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๓.

[๕๒] พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ, **พระอภิธรรมปิฎก ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๐ – ๒๒๑.

[๕๓] ว.วชิรเมธี, **คนสำราญ งานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : สานักพิมพ์อมรินทร์ ๒๕๕๑), หน้า ๙๒.

๑. ฉันทะ พอใจในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ เพียรประกอบในสิ่งนั้น
๓. จิตตะ เอาใจใส่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น[๕๔]

ปัญญา ใช้บางยาง ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ๔ ไว้เป็น ๒ นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัยแห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตตระ ในที่นี้เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตร ความหมายของอิทธิบาท มีดังนี้ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ ความปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่นความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดีวิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโน มานัส มโน วิญญาณธาตุ นี้เรียกว่า จิต ปัญญากิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจัยธรรม สัมมาทิฏฐินี้เรียกว่า วิมังสา[๕๕]

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท หมายถึง อิทธิ แปลว่า ทางปฏิบัติรวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์เพราะฉะนั้น อิทธิบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์หรืออีกอย่างคือ ปฏิปทาแห่งความสำเร็จ[๕๖]

สนอง วรอุไร ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ดังใจและอิทธิบาท ๔ ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาไต่สวนอย่างสม่ำเสมอ แล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน[๕๗]

---

[๕๔] บุญมี แท่นแก้วและคณะ, **พุทธศาสน์ - ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔.

[๕๕] ปัญญา ใช้บางยาง, **ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

[๕๖] ปิ่น มุทุกันต์, **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

[๕๗] สนอง วรอุไร, **ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๗.

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ด้วยกัน ได้แก่ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความเพียร ๓. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ ๔. วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน แล้วแสดงความต่างกัน เพียงฝ่ายพระอภิธรรมเจริญโลกุตตรฌาน ประกอบด้วยอิทธิบาท[๕๘]

อัครเมธี สิริวรานนท์ ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ มงคลสูตรข้อนี้ พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่าให้ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง ก็ให้ยึดหลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะวิริยะ จิตตะ วิมังสา เพื่อบอกทางแห่งความสำเร็จในชีวิตเกี่ยวกับการงาน เมื่อจะทำงานใดๆ ให้ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา[๕๙]

จากความหมายของหลักอิทธิบาท ๔ สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ เป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานก็ย่อมมีความสุข ซึ่งต้องอาศัยความเพียรพยายามอย่างยิ่งจึงจะสำเร็จ เมื่อยึดหลักของอิทธิบาท ๔ แล้วก็จะเป็นหลักของความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมาย และตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

๒.๑.๔ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

๑. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุพูดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พูดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปีติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบาน แผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้

---

[๕๘] สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗๖.

[๕๙] อัครเมธีสิริวรานนท์, **เปิดโอกาสให้ชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุทยานความรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๙๓.

สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่ห่วงพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ซ่าน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒. วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านี้เดือนเขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันทีบางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางที่ก็ไม่รู้ ทำจนลืมวันลืมคืนลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ เหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่ จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมังสาสมาธิซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ[๖๐]

---

[๖๐] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ – ๘๔๔.

พิทูร มลิวัลย์ ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ(เต็มใจ)

๒. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความพยายาม เข้มแข้งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)

๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าถึง)

๔. วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)[๖๑]

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของ อิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ คือ ความเพียรหมั่นประกอบสิ่งนั้น

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

๔. วิมังสา คือ การหมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น[๖๒]

วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจ ความยินดีหรือความเต็มใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๒. วิริยะ ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับการกระทำนั้นๆ โดยไม่มีคำว่าท้อแท้หรือเบื่อหน่าย

๓. จิตตะ ความสนใจ เอาใจใส่ หรือตั้งใจในการกระทำนั้นๆ อย่างจริงจัง โดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ

๔. วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลว่าผลที่ปรากฏนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร มิใช่ขยันอย่างโง่ๆ[๖๓]

แสงอรุณ โปร่งธุระ ได้กล่าวว่า อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่รียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

---

[๖๑] พิทูร มลิวัลย์, **แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙-๒๐.

[๖๒] วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์วรรณปก, **หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๕**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๙.

[๖๓] วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก, **พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

๑. ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้นและ ทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย

๓. จิตตะ เอาจิตฝักใฝ่ คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ

๔. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง[๖๔]

จากองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จตามประสงค์ โดยหวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท มี ๔ ประการ คือ

ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

วิริยะ (ความเพียรประกอบสิ่งนั้น)

จิตตะ (ความเอาใจฝักใฝ่)

วิมังสา (การหมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผล)

ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เหมาะสมเป็นอย่างมาก ในการยึดถึงเป็นหลักในการประกันคุณภาพการศึกษา เพราะเมื่อนำไปเป็นหลักยึดถือแล้วย่อมจะส่งผลให้เกิดผลดีต่อความสำเร็จทางการศึกษาเป็นอย่างดี

๒.๑.๕ ประโยชน์ของหลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์[๖๕] ได้กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

---

[๖๔] แสงอรุณ โปร่งธุระ, **พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๒๘-๒๒๙.

[๖๕] วิเชียร พากเพียร, การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๘-๑๕๐.

๑. ประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องานไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบาที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ไม่ก้าวหน้า

๒. ประโยชน์ของวิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้างกลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

๓. ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันท่วงที ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้เสียแล้ว

๔. ประโยชน์ของวิมังสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาดและทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิดๆ ถูกๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้โง่เขลา

จากข้อมูลเชิงวิชาการที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า ประโยชน์ของหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การมีหลักธรรมไว้คอยยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความรัก ความพอใจ ความขยัน อดทน ความตั้งมั่น มีใจจดจ่อ และความไตร่ตรองในงานที่ปฏิบัติเป็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานโดยตรง สามารถวัดระดับความสำเร็จในงานได้อย่างแม่นยำ หากนำปฏิบัติในการตั้งเป้าหมายในการศึกษา และเพื่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ตามกรอบหลักอิทธิบาท ๔ ได้ครบถ้วนแล้ว ก็ถือได้ว่า ผลงานที่ได้รับนั้นประสบความสำเร็จ

๒.๑.๖ ลักษณะของหลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อกัน หมายความว่า ผู้ ที่ปฏิบัติงานหรือหน้าที่โดยที่มีคุณธรรมด้านใดด้านหนึ่งเด่นหรือสูงมาก จะส่งผลให้คุณธรรมด้านอื่นๆ สูงตามไปด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่าอิทธิบาท ๔ คือความจริงที่ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน[๖๖] เช่น เกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจใส่อยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง แต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้อ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่เป็นตัวนา เป็นตัวชักจูงข้ออื่นๆ ในแต่ละกรณี เช่น เมื่อฟังธรรมด้วยกัน คนหนึ่งชอบศึกษาธรรม ฟังด้วยความรักความพอใจในธรรมอยากรู้ อยากเข้าใจในธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป จึงฟังด้วยจิตแน่วแน่ ก็มี

---

[๖๖] พระธรรมปิฎก , (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, ฉบับปรับปรุงและขยายความ , (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๓๘), หน้า ๘๔๕-๘๔๖.

ฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมข้ออื่นๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้นในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่พึงทำก็ต้องสู้ต้องเอาชนะ ต้องเข้าเผชิญและทาให้สำเร็จ จึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย จะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่งมีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบไม่ว่าอะไรที่ตนเกี่ยวข้องก็จะต้องใส่ใจเอาจิตจดจ่อติดตาม จึงตั้งใจฟังเอาจิตติดตามเนื้อความไป ก็มีจิตตะเป็นใหญ่ อีกคนหนึ่งคิดจะตรวจสอบว่าธรรมที่แสดงนั้นเป็นจริงหรือไม่ ดีหรือไม่ หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่ฟัง ฟังไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไป ใจจึงแน่วแน่อยู่กับธรรมที่ฟัง ก็มีวิมังสาเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้บางแห่ง บางท่านจึงเรียกอิทธิบาท ๔ นี้ว่า เป็นอธิบดี หรืออธิปไตย ๔ โดยกำหนดเอาภาวะที่เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า ในกรณีนั้นๆ ด้วยเหตุนี้ลักษณะคุณธรรมอิทธิบาท ๔ ของแต่ละบุคคลจึงมีลักษณะเด่นหรือสูงในแต่ละด้านแตกต่างกันได้ และอาจมีคุณธรรมเป็นลักษณะเด่นหรือสูงมากกว่าหนึ่งด้านก็ได้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้แบ่งลักษณะของอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย

๑. ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ทำ

๒. วิริยะ ความพากเพียร ไม่ท้อถอยในสิ่งที่ทำ

๓. จิตตะ ความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำ

๔. วิมังสา ความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้ว

แบ่ง ตามพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ความรู้ในด้านอิทธิบาท ๔ ถือว่า เป็นลักษณะที่สาคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นหลักธรรม นาไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาให้เหมาะสมตามหลักจริยธรรมหลักจริยธรรมนั้น เป็นข้อปฏิบัติที่นักศึกษาจะเลือกหลักธรรมไปใช้ประกอบในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดผลสาเร็จมี ประสิทธิภาพสูง

๒. นักเรียนนักศึกษามีความรู้สึกมั่นใจที่จะนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาศึกษาเล่าเรียน โดยหลักธรรมดังกล่าวนั้นหากนำไปใช้ในการศึกษาดังกล่าวแล้วจะประสบผลสำเร็จหรือไม่มากน้อยเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักศึกษาจะต้องสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ขอบข่ายของหลักอิทธิบาทมีความหมายกว้างขวาง นักเรียนนักศึกษาต้องมีวิจารณญาณและปัญญาหาเหตุผลกลั่นกรองที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นดรรชนีบ่งชี้ที่จะบอกถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้

๓. เหตุผลทางจริยธรรมก็เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งในการนาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ ในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดผลสาเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด จริยธรรมเป็นเครื่องจูงใจและ เป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาได้นาหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียน อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกัน ที่จะทำให้นักศึกษามีความนิยม ชมชอบที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปประกอบใช้ในการศึกษาเล่าเรียน จริยธรรมเชิงพฤติกรรมก็เป็น ค่านิยมในการศึกษาที่จะทำให้นักศึกษานิยมชอบพอใจ มีความเพียร มีจิตมั่น มีการไตร่ตรอง ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดีเลิศ การศึกษาหลักธรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบในการเลือกสรรหลักอิทธิบาท ๔ จะทำให้ทราบว่าบุคคลมีพฤติกรรมเหมาะสมที่จะนำหลักอิทธิบาท ๔ เป็นเครื่องมือในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษา ถ้านักเรียนนักศึกษาขาดหลักจริยธรรมก็จะไม่มีหลักเกณฑ์ในการนาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน หลักจริยธรรมและอิทธิบาท ๔ จะต้องใช้ควบคู่กันไปเสมอ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด วิถีทางในการนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ปฏิบัติจาเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยหลักจริยธรรมเป็นข้อนำทาง[๖๗]

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าลักษณะของอิทธิบาท ๔ ได้ว่า ลักษณะของอิทธิบาท ๔ นั้นจะมีความสอดคล้องกัน คือ เมื่อมีฉันทะ พอใจที่จะเรียนแล้ว จะความเพียรพยามเกิดขึ้นเพราะ หวังที่จะเรียนให้ได้ผลดีตามที่ตนเองปรารถนา เมื่อขณะที่เรียนก็มีความเอาใจใส่เชื่อฟังตามที่ครูสอน ไม่ละทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายจากครู เมื่อส่งครูแล้วเห็นความบกพร่องหรือ ผิดพลาดเกิดขึ้นก้อพิจารณาหาข้อผิดพลาดนั้น แล้วก็แก้ไขเพื่อที่จะทำให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

๒.๑.๗ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า อิทธิบาทแยกเป็น อิทธิ แปลว่า ความสาเร็จ บาท แปลว่า ฐาน เชิงรอง ดังนั้นอิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี 4 อย่างคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา[๖๘]

พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท ๔ ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จมี ๔ อย่าง คือ

ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี แห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่น ประกอบหมั่น กระทำสิ่งนั้น ด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย

---

[๖๗] ดวงเดือน พันธุมนาวิน,**ต้นไม้จริยธรรม**: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๒,(กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๔.

[๖๘] พุทธทาสภิกขุ, **การงานที่เป็นสุข**, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๙.

จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทานั้นด้วยความคิดไม่ ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ

วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่น ใช้ ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น

แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน”[๖๙]

พุทธสูตร เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเจริญอิทธิบาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ จิตตสมาธิ วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร ดูกรภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เขาจึงเรียกตถาคตว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ญาณสูตร พระพุทธเจ้าเจริญอิทธิบาท ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักษุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสง สว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี้เป็นอิทธิบาท อันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขารอิทธิบาท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิ และปธานสังขารนี้นั้นแล อันเราควร เจริญ อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนั้นนี้แล อันเราเจริญแล้ว[๗๐]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายอิทธิบาท ๔ ว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี ๔ อย่าง คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย

๓. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ

---

[๖๙] พระธรรมปิฎก,**พุทธธรรม**, พิมพ์ ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๒.

[๗๐] พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มที่ ๑๙, **อิทธิปาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗๑ – ๒๗๓.

๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น[๗๑]

จารุมาศ เรืองสุวรรณ ได้สรุปหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ว่า เป็นหลักแห่งการประกอบการงานใดๆ ให้สำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจและรักที่จะทาในงานนั้นๆ วิริยะ คือ ความพากเพียรในทางานอย่างไม่ย่อท้อจนงานสาเร็จ จิตตะ คือ การตั้งใจทำงานหมั่นตรวจตรางานอยู่เสมอ เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำไม่เอาใจไปคิดในเรื่องอื่น วิมังสา คือ การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับงานที่ทำ ใช้สติปัญญาคิดใคร่ครวญข้อดีข้อเสีย และปรับแก้อย่างมีเหตุผล[๗๒]

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้คำแปลของอิทธิบาท ๔ ไว้ ๒ ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้รู้ฤทธิ์ (Basic of Psychic Power) อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ (Low of Success) และได้ให้ความหมายอิทธิบาท ๔ ไว้อีกว่า เป็นคุณให้ บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่าง ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความเพียร จิตตะ เอาใจใส่ วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน[๗๓]

บุญมี แท่นแก้ว กล่าวว่า ตามหลักพุทธศาสนากล่าวไว้ว่าผู้หวังความเจริญควรปฏิบัติในธรรมอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความเจริญ หรือสำเร็จตามความประสงค์ หมายความว่าเมื่อต้องการความเจริญก้าวหน้าต้องสร้างเหตุผลเพื่อให้เกิดผลนั้นๆ เพราะผลย่อมมาจากเหตุ การสร้างเหตุนั้นถึงแม้จะยากยิ่งเพียงใด หากใช้คุณธรรมเข้าสนับสนุนแล้วยิ่งจะสำเร็จตามความประสงค์ได้ คุณธรรมที่จะช่วยให้สำเร็จหรือความเจริญก้าวหน้าดังประสงค์ คือ อิทธิบาท ๔[๗๔]

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ คุณธรรมที่นาไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย หรือ หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์สุข นอกจากนี้

---

[๗๑] พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๐.

[๗๒] จารุมาศ เรืองสุวรรณ, พันเอก, **การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทองทัพบก** ,ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ปร.ด.อาชีวศึกษา ,(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

[๗๓] สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย,๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

[๗๔] บุญมี แท่นแก้ว,**จริยศาสตร์,** พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,๒๕๓๙), หน้า ๑๔๒.

อิทธิบาทยังเป็นธรรมที่อนุโลมได้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคคล เช่น ประสบความสำเร็จทางด้านการเรียน การประกอบอาชีพการดำรงชีวิต เป็นต้น[๗๕]

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวว่า อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรม ๔ ประการ ที่เป็นฐานนำไปสู่ความสำเร็จ ดังนี้

๑. ฉันทะ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำกิจใดๆ เพื่อที่ให้ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา

๒ .วิริยะ ความเพียร คือ มีความขยันหมั่น เพียรที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้ แล้วและได้มีความพอใจ พึงใจ กระทำแล้วให้สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา

๓. จิตตะ จิตจดจ่อ คือ มีสติ มีสมาธิ ในการที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้วได้มี ความพอใจ พึงใจก่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญา และสมาธิ ไม่หันเหไปทางอื่น การกระทากิจนั้นๆ ให้สาเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา

๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พินิจพิจารณา เมื่อกระทำสิ่งใดๆ แล้วย่อม ประสบปัญหา ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ก็ต้องใช้การใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่างๆเหล่านั้นด้วยอุบาย ปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มาเป็นข้อเปรียบเทียบเชิง กระทบ เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และทำการทดสอบทดลอง สามารถให้ผลได้จริงตาม ที่ตั้งข้อสมมุติหรือไม่ กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแน่ใจจนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตาม ปรารถนาตั้งใจ [๗๖]

๒.๑.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔

พระมหาสมคิด โครธา ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การใช้อิทธิบาท ๔ ของพระนิสิตโดยรวมและที่เป็นรายด้าน ๔ ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิริยะ และด้านวิมังสา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยชั้น ปีที่ ๑ ถึง ชั้น ปีที่ ๔ จานวน ๓๘๔ รูป พระนิสิตมีการใช้หลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับ

---

[๗๕] สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย,ผศ.ดร, **“หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ ”**, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๑๕๕๐), หน้า ๒๓๘.

[๗๖] ปริญญ์ จงวัฒนา, **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร,** (กรุงเทพฯ : บจก. ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์,๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔ – ๑๔๕.

มาก พระนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการเรียนโดยรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕[๗๗]

พันเอกจารุมาศ เรืองสุวรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างซ่อมจักรยานยนต์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก พบว่า แบบจาลองการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างจากการสอนแบบปกติมากที่สุด จากการเปรียบเทียบการจาลองการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ กับการสอนหลังจากปรับอิทธิพลตัวแปร ร่วมออกแล้ว พบว่า แบบจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕[๗๘]

เสกสันต์ บุญยะ ได้ทาการวิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๔ พบว่าผู้บริหารและครูผู้สอน มีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท ๔ ดังนี้

ด้านฉันทะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารบุคคลของผู้บริหาร สถานศึกษาในเรื่องมีอัธยาศัยและมีน้ำใจที่ดีต่อทุกคน และมีการใช้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่อง การใช้คำพูดที่เหมาะสมในการตักเตือนผู้ร่วมงานทุกคน มีความห่วงใยในผู้ร่วมงานทุกคน และเปิด โอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา

ด้านวิริยะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องไม่ใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ทางานเกินกำลังความสามารถ และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากใน เรื่อง ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษานำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารงาน เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา และส่งเสริมในการให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ปกครอง และนักเรียนให้เห็นคุณค่าของการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาชีวิต

ด้านจิตตะ มีการใช้อยู่ใน ระดับดีมากที่สุด ในเรื่องเป็นมิตรกับผู้ร่วมงานทุกคนและรักษาความลับของทางราชการและของ ผู้ร่วมงาน และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องชื่น

---

[๗๗] พระมหาสมคิด โครธา, การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๖๖.

[๗๘] จารุมาศ เรืองสุวรรณ, พันเอก, การสังเคราะห์แบบจาลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทองทัพบก, **ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ปร.ด. อาชีวศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ,๒๕๔๘), หน้า ๒๕๓.

ชมผลงาน การปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความ บริสุทธิ์ใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ผู้ร่วมงานเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทางาน

ด้านวิมังสา มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องปฏิบัติงานด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องอดทนต่อปัญหาต่างๆ ในที่ทางาน อุทิศเวลา ในการทำงานอย่างเต็มที่ และข่มใจ รักษาอารมณ์ของตนเองได้อย่างมั่นคง[๗๙]

ไพบูลย์ ตั้งใจ ได้ทาการวิจัยเรื่องการศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของ พนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัด สมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๘) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพนักงาน บริษัท แอม พาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตามหลัก อิทธิบาท ๔ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (= ๔.๒๗) ในด้านจิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในการปฏิบัติงาน) ส่วนที่มี ค่าเฉลี่ยต่ำสุด (= ๔.๐๙) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพใน การปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุม เทคโนโลยีในด้านงาน เอกสารยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถน้อย และยังต้องเสียค่าที่จอด ความล่าช้าด้านเอกสาร การให้คำปรึกษากับลูกค้ายังไม่ดีเท่าที่ควร และ เจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ[๘๐]

กัญก์วฬาภรณ์ กลิ่นนิ่มนวล ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตาม ทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด (=๔.๒๖) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก

---

[๗๙] เสกสันต์ บุญยะ, การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๔, **ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** (การบริหารการศึกษา), (เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า ๗๓-๗๔.

[๘๐] ไพบูลย์ ตั้งใจ, ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ,**ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔, หน้า ๘๓ – ๑๑๙.

๒. ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสานักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพ การบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าบุคลากรที่มี เพศต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอปรารถนาที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบการงานด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย ต้องตั้งจิตรับรู้ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติงานด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่งานที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง และหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล ตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในงานนั้นๆ ที่สำคัญต้องรู้จักการวางแผนงาน วัดผลและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา[๘๑]

สถิต รัชปัตย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด พบว่า นักศึกษาได้ประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการเรียนดังนี้

ด้านฉันทะ ในการเรียนทุกครั้งจะเริ่มต้นด้วยการ ชอบในเนื้อหาวิชาที่เรียนก่อน เพื่อให้การศึกษาเล่าเรียนมีความสนุกสนาน ศึกษาถึงขอบข่ายเนื้อหา วิชาที่เรียน คำนึงถึงเป้าหมายที่ตนเองต้องการ คือความสำเร็จการศึกษา ไม่มีอคติต่อครูผู้สอนและ เพื่อนร่วมชั้น และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสถาบันของตนเอง เมื่อมีความชอบใจแล้ว ความเพียรพยายาม ก็จะทาให้ตนเองประสบความสำเร็จตามที่ตนเองตั้งใจไว้ก็คงไม่ยากเกินไป

ด้านวิริยะ ในการสร้าง ความเพียรพยายามในสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำนั้น จะต้องทำตนเองให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความ กระตือรือร้นในในเนื้อหาวิชาที่กาลังศึกษาเล่าเรียนอยู่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน มากที่ที่สุด ไม่ทิ้งหรือท้อถอยกลางคันทั้งที่ไม่รู้ว่าตนเองทำเต็มที่แล้วหรือยัง เข้าเรียนสม่ำเสมอตรงต่อเวลา ไม่ชักช้าเอาเปรียบเพื่อนร่วมชั้น คนอื่นๆ หากมีการ

---

[๘๑] กัญก์วฬาภรณ์ กลิ่นนิ่มนวล,ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลักอิทธิบาท ๔, **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๔, หน้า ๑๑๓ – ๑๔๗.

งานเป็นกลุ่มก็ทำงานช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ไม่เกียจคร้านในการศึกษาเล่าเรียน

ด้านจิตตะ มุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาอย่างเต็มความสามารถ หรือเต็มศักยภาพที่ตนมี เอาใจใส่และจดจ่อ อยู่กับเนื้อหาวิชาที่เรียนในระหว่างที่อาจารย์บรรยาย เอาใจใส่ที่จะปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้นอย่าง เต็มอกเต็มใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ หรือเลือกที่ชอบหรือไม่ชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันใน หมู่เพื่อร่วมชั้น จะฝึกหัดด้านสมาธิอยู่เสมอๆ มีจิตใจที่แน่วแน่มีสติตั้งใจและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ตนเอง กำลังกระทำ สร้างความผ่อนคลายควบคู่กับการศึกษาด้วย เพื่อไม่ให้ตนเองตึงเครียดกับการศึกษาเล่าเรียน

ด้านวิมังสา ในเวลานอกเหนือจากเวลาเรียนในห้องเรียนจะหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากวิชาที่ตนเองเรียน และพยายามปรับปรุงการเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พิจารณาให้ เป็นขั้นเป็นตอน หากพบปัญหาก็จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือปรึกษาอาจารย์ผู้สอนในการเรียน ต้องมีอุปสรรคและปัญหาอยู่สม่าเสมอ ไม่ละทิ้งและท้อถอย จะต่อสู้กับปัญหานั้นๆ โดยพิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้แล้วยังมีการจับกลุ่มทางานกันเป็นทีม การแก้ไขอุปสรรคต่างๆ มี ความคิดหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น[๘๒]

บุญมี บุญเอี่ยม ได้ทาการวิจัยเรื่อง ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด พบว่าพนักงานศูนย์การควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด มีระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและองค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก และพนักงานที่มีประวัติผ่านการฝึกอบรมต่างกัน มีระดับการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและองค์ประกอบ ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่า พนักงานฯ มีการนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีการนำไปใช้ในระดับมากน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำ นอกจากนี้การนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ยังขึ้นอยู่กับแรงจูงใจภายนอกอีกด้วย เช่น เงินเดือนสวัสดิการ เป็นต้น [๘๓]

วิชญาภา เมธีวรฉัตร ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิ บาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชาย

---

[๘๒] สถิต รัชปัตย์, การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด , **ปริญญานิพนธ์การศึกษา** (การบริหารการศึกษา) , มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔, หน้า ๔๑-๔๘.

[๘๓] บุญมี บุญเอี่ยม, การศึกษาการนาอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด , **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** สังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘, หน้า ๔๑-๑๑๖.

คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๖๙ มีอายุต่ากว่า ๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘ การ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ใน ระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก อิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และ ตำแหน่งไม่แตกต่างกัน แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของ โรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะ ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจ ใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บรหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สาคัญที่จะนาไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต[๘๔]

นงเยาว์ อุทุมพร และ วาสนา เพิ่มพูล การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ สำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมโดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ สำหรับนักศึกษา เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผลการศึกษา พบว่า

๑) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมโดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ สำหรับนักศึกษา มีประสิทธิภาพ ๙๑.๗๘/๘๒.๕๕

๒) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนใหม่พร้อมแสดงเหตุผล ส่งเสริมให้กำลังใจแก่นักศึกษาทุกครั้ง เมื่อหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓) ผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษา พบว่า ด้านความรับผิดชอบ ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านความตั้งใจ และด้านความรอบคอบ อยู่ในระดับดีมากทุกด้าน

---

[๘๔] วิชญาภา เมธีวรฉัตร, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์, **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๔, หน้า ๘๗-๑๑๒.

๔) ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในการเสริมสร้างคุณธรรม โดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ มาบูรณาการกับการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน[๘๕]

ลักขณา สริวัฒน์ ทำการศึกษาการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูระดับประถมศึกษา ซึ่งงานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ โดยรวมและ รายด้านในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูระดับประถมศึกษาโดยรวมและจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การสอน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูระดับประถมศึกษาที่สอนในโรงเรียน หลักเมืองมหาสารคาม สังกัดสำ นักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๑ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๙๑ คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวม ข้อมูลคือแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการ จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใน ๔ ด้านได้แก่ ด้านฉันทะ, ด้านวิริยะ, ด้านจิตตะ ด้านละ ๙ ข้อ และด้านวิมังสา ๘ ข้อ รวม ๓๕ ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น ๐.๘๘ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วย t-test (Independent Samples) ผลการวิจัยพบว่า การ ประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแยกตามด้านวิริยะ, จิตตะ, วิมังสา และ โดยรวมทั้ง ๔ ด้านของครูระดับประถมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านฉันทะอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การสอนพบว่าอยู่ในระดับมากทั้งโดยรวม และแต่ละด้าน ยกเว้นด้านวิริยะของครูเพศหญิงอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านฉันทะตามประสบการณ์การสอนที่อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบตามตัวแปรทั้ง ๓ ตัวแปรพบว่า ครูปริญญาตรี และ สูงกว่าปริญญาตรี และครูมีประสบการณ์การสอนต่ำ กว่า ๒๕ ปีและ ๒๕ ปีขึ้นไป มีการประยุกต์ใช้อิทธิ บาท ๔ โดยรวมและรายด้านในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่แตกต่างกัน ส่วนครูเพศชาย และเพศหญิงไม่แตกต่างกันในรายด้านแต่แตกต่างกันโดยรวมที่ครูเพศหญิงมีการประยุกต์ใช้มากกว่าครู เพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕[๘๖]

---

[๘๕] นงเยาว์ อุทุมพร และ วาสนา เพิ่มพูล, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมโดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ สำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, **งานวิจัยส่วนบุคคล,** (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๘)

[๘๖] ลักขณา สริวัฒน์ การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูระดับประถมศึกษา, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,** ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘)

อรวิภา จรูญจารุวัฒนา ทำการศึกษาการบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

๑) เพื่อศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของศูนย์ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๒) เพื่อศึกษาแนวคิดหลักคำสอน อิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบและการ ศึกษาตามอัธยาศัย และ

๓) เพื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary search) กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Keyinformant) ได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอนและผู้เรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรมและแบบวิเคราะห์เอกสาร นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) และวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ผลการวิจัยพบว่า บริบทการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดการศึกษาสำหรับ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พลาดโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุและประชากรวัยแรงงาน โดยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาทักษะชีวิต การพัฒนาทักษะอาชีพ การพัฒนาสังคมและชุมชนที่เน้นผู้เรียนและชุมชนให้ มีส่วนร่วม ใช้กระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ เป็นการสร้าง

๑) ภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้เรียน

๒) แนวคิดหลักคำสอนอิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอน เป็นแนวทางนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนและช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนสำเร็จตามความมุ่งหมาย ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ มีใจรักในการเรียน วิริยะ คือ ความเพียรพยาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยในการเรียน จิตตะ คือ ความตั้งใจ สนใจในการเรียน วิมังสา คือ การไตร่ตรอง ใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหา ในการเรียนอย่างมีเหตุผล

๓) การบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปสอดแทรกในแผนการเรียน รู้และเนื้อหาของรายวิชาต่าง ๆ จัดให้มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง นอกจากนี้มีการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอบรมจริยธรรมในชั้นเรียน ค่ายคุณธรรม การศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความเข้าใจหลักอิทธิบาท ๔ ภายหลังการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการ ศึกษาตาม

อัธยาศัยฯ กับผู้เรียนที่มีผลการเรียนขาดเรียนบ่อย ไม่ตั้งใจเรียน ส่งการบ้านช้า พบว่า ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาในการเรียน มีความสนใจในการเรียน มีความเพียร ตั้งใจทำกิจกรรมใน ชั้นเรียนและมีผลการเรียนดีขึ้น[๘๗]

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ความหมายของอิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนและการงานอื่นๆ ให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตนเองตั้งเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ ความรักความพอใจในหน้าที่การงาน การเรียน วิริยะ คือ มีความขยันหมั่นเพียรพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายนั้น ให้เสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและทันเวลา จิตตะ คือ เอาใจใส่ในหน้าที่ มีจิตจดจ่ออยู่กับหน้าที่ที่ทำ ไม่คิดฟุ้งซ่านอันเป็นบ่อเกิดให้ทำงานผิดพลาดได้ง่าย และวิมังสา คือ คอยตรวจสอบหาส่วนที่ผิดพลาด แล้วนำมาแก้ไขด้วยสติปัญญาของตน

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายในการเรียน

๒.๒.๑ ความหมายของเป้าหมายในการเรียน

๑. เป้าหมาย (Goal) หมายถึง การที่บุคคลได้กำหนดมาตรฐานพฤติกรรมที่เขามุ่งหวังไว้และจะพยายามทำให้ได้ตามเป้าหมายหรือมาตรฐานนั้น ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้[๘๘]

๑.๑ เป้าหมายเพื่อรู้ (Learning Goals) หมายถึง บุคคลที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้และปรับปรุง พัฒนาศักยภาพของตนเองให้ก้าวหน้า เมื่อพบอุปสรรคจะไม่ท้อถอย แต่กลับมีความเพียรพยายาม ที่จะมุ่งมั่นเอาชนะอุปสรรคนั้น

๑.๒ เป้าหมายเพื่อผลงาน (Performance Goals) หมายถึง บุคคลที่มุ่งการยอมรับจากผู้อื่น และต้องการระดับคะแนนที่ดี กล่าวคือ เขาต้องการคะแนนมากกว่าความรู้ ดังนั้นเมื่อพบอุปสรรคอย่าท้อถ้อย

๒. เป้าหมายในการเรียน หมายถึง การที่ผู้เรียนได้กำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมที่เขามุ่งหวังไว้และจะทำตามเป้าหมายนั้นเปรียบเสมือนแสงสว่างหรือเข็มทิศช่วยนำทางจนถึงความสำเร็จ ซึ่งจะทำเกิดแรงจูงใจ มีความขยันหมั่นเพียร ตั้งใจ พยายามที่จะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

---

[๘๗] อรวิภา จรูญจารุวัฒนา, การบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา,** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๘)

[๘๘] ประสาท อิศรปรีดา, **สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา**, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐๙.

๒.๒.๒ แนวคิด และลักษณะองค์ประกอบของบุคคลที่มีเป้าหมายในการเรียน

ประสาท อิศรปรีดา อ้างอิงมาจาก **Bandura**. ๑๙๘๖ ในทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา ได้เน้นอย่างชัดเจนว่า ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่กำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่เขามุ่งหวังไว้และจะพยายามทำให้ได้ตามเป้าหมายหรือมาตรฐานนั้น ซึ่งเป้าหมายแต่ละอย่างแตกต่างกัน บางเป้าหมายยากมาก บางเป้าหมายง่าย บางเป้าหมายมีทางจะ บรรลุผลในเวลาอันใกล้ บางเป้าหมายไม่เห็นทางสำเร็จ ประสาท อิศรปรีดา ได้สรุปไว้ว่า เป้าหมายซึ่งมีความยากระดับกลางมีทีท่าจะประสบความสำเร็จได้ในอนาคตอันใกล้ จะส่งผลทำให้เกิดแรงจูงใจได้ดี ดังนั้นครูควรพยายามโน้มน้าว จูงใจให้เด็กเรียน โดยตั้งเป้าหมายเพื่อรู้มากกว่าเพื่อผลงานหรือระดับคะแนน เน้นที่คุณค่าของความสนใจ และความสำคัญของการฝึกปฏิบัติมากกว่าเกรดหรือรางวัล[๘๙]

ณรงค์วิทย์ แสงทอง ได้กล่าวไว้ว่า คนที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต แม้จะประสบความสำเร็จในเรื่องที่แตกต่างกัน บางคนประสบความสำเร็จในด้านงาน บางคนประสบความสำเร็จด้านการเงิน บางคนประสบความสำเร็จด้านครอบครัวฯลฯ แต่ทุกคนจะมีความเหมือนในความแตกต่างนั้นอยู่อย่างหนึ่งคือ “คิดการใหญ่” การคิดการใหญ่มิได้หมายถึงเพียงการเพ้อฝันเกินตัว แต่เป็นการตั้งเป้าหมายในการทำงานที่สูงกว่าสิ่งที่ควรจะเป็น สูงกว่าที่คนทั่วๆไปเขาคิดกัน คนเหล่านี้มักจะมองว่าเป้าหมายที่สูงกว่าที่ควรจะเป็นนั้นเป็นสิ่งท้าทายในชีวิตพลังความอดทน อดกลั้นของคนมักจะถูกกำหนดโดยช่องว่างระหว่างเป้าหมายกับจุดที่เรายืนอยู่ในขณะนั้น ตัวอย่างแรกคือ การวิ่งออกกำลังกายรอบสนามฟุตบอล ในขณะที่เราวิ่งอยู่นั้นถ้าเราตั้งเป้าว่าจะวิ่งสัก ๓ รอบ จิตใจของเราก็จะกำหนดจุดไว้เลยว่าพลังอึดของเราจะขึ้นสูงสุดและหมดลงเมื่อครบ ๓ รอบสนาม เราจะรู้สึกหมดแรงเมื่อใกล้ๆจะครบสามรอบสนาม เพราะเราไปกำหนดจิตไว้ที่สามรอบ แต่ถ้าเราตั้งเป้าว่าจะวิ่งสี่รอบ เมื่อครบสามรอบแล้วเราจะมีความรู้สึกที่แตกต่างไปจากการตั้งเป้าเพียงสามรอบ เพราะในความเป็นจริงแล้ว จิตใจของเรามีศักยภาพสูงมากเพียงแต่ตัวเราเองไปตั้งค่าของมันไว้ในจุดที่ต่ำกว่าสิ่งที่มันควรจะเป็น สรุปง่ายๆคือเราไปกำหนดระดับของความท้อแท้ไว้ก่อนล่วงหน้านั่นเอง ตัวอย่างที่สองที่จะพูดถึงคือ ถ้าเรากำลังถกเถียงกับใครบางคน เรามักจะมีการกำหนดจุดระเบิดทางอารมณ์ของเราไว้ที่จุดๆหนึ่ง (จุดหมดความอดกลั้น) เช่น ถ้ามันด่าเรามาอีกสักประโยคเดียว เราจะชกหน้ามันทันที และเมื่อคน ๆ นั้นพูดด่าเราออกมา จริงๆ รับรองได้เลยว่า ๙๙.๙๙% เราชกหน้าเขาอย่างแน่นอน เพราะเราไปตกลงทำสัญญาใจกับตัวเองเอาไว้ แล้วสัญญาแบบนี้มักจะเป็นสัญญาลูกผู้ชายเสมอคือไม่ค่อยยอมแก้ไขเปลี่ยนแปลง จากตัวอย่างดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าการกำหนดเป้าหมายไม่ว่าเรื่องใดก็ตามจะส่งผลต่อ พฤติกรรมและวิธีการทำงานของคนเราอย่างมาก แนวทางในการตั้งเป้าหมายในการทำงานที่มี ประสิทธิภาพดังนี้

---

[๘๙] **เรื่องเดียวกัน**, หน้าเดียวกัน

๑. ตั้งเป้าหมายให้สูงกว่าที่เราต้องการ ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายในการทำงาน หรือเป้าหมายอื่นๆในชีวิต เราควรตั้งเป้าหมายแบบมูลค่าเพิ่ม หมายถึงการตั้งเป้าหมายให้สูงกว่าที่เราต้องการ เช่น เราต้องการเก็บเงินซื้อรถยนต์สักคันหนึ่งราคาประมาณหกแสนบาท เราควรจะตั้งเป้าเก็บเงินให้ได้มากกว่านั้น เพราะต้องเผื่อเงินบางส่วนไว้ใช้ตกแต่ง ซ่อมแซม หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆเกี่ยวกับรถไว้ด้วย ถ้าเราต้องการเป็นผู้จัดการภายใน ๕ ปีข้างหน้า ให้เราตั้งเสียใหม่อาจจะเป็น ๓ ปีหรือ ๒ ปี เพราะการที่เราบีบเป้าหมายให้สั้นลงหรือยากขึ้นนั้น เราจะต้องคิดมากขึ้น หาช่องทางที่ดีขึ้น พัฒนาตัวเองให้ไปถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ถ้าเราตั้งเป้าหมายว่าจะขับรถไปหาลูกค้าภายใน ๑ ชั่วโมง พฤติกรรมในการขับรถของเราอาจจะขับแบบเรื่อยๆค่อยๆไป เจออะไรข้างทางก็จะแวะดูก่อน แต่ถ้าเรากำหนดเสียใหม่ให้ท้าทายมากขึ้น เราจะต้องกำหนดว่าเราจะเดินทางไปให้ถึงก่อนเวลาที่นัดกับลูกค้าไว้ โดยเราตั้งเป้าหมายในการขับรถประมาณ ๔๐ นาที พฤติกรรมการขับรถของเราจะเปลี่ยนไป อะไรที่เกิดขึ้นข้างทางเราจะไม่สนใจ เรามุ่งแต่การขับรถอย่างไรให้ถึงจุดหมายภายใน ๔๐ นาทีเท่านั้น การตั้งเป้าหมายที่ท้าทายหรือสูงกว่าที่เราต้องการ จะช่วยให้เรามีแรงฮึดหรือแรงส่งมากกว่าการตั้งเป้าที่ต่ำ นอกจากนี้ การตั้งเป้าสูงจะช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ เพราะถึงแม้เราจะไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (เกินจริง) แต่ผลที่ได้อาจจะเท่ากับหรือสูงกว่าเป้าหมายที่เราต้องการได้ เช่น เราต้องการมีเงินเดือนเป็นแสนเมื่อทำงานครบสิบปี ถ้าเราตั้งเป้าว่าทำงานครบห้าปี เราจะมีเงินเดือนเป็นแสน แต่เมื่อเวลาผ่านไปห้าปี เงินเดือนของเราอาจจะได้เพียงแปดเก้าหมื่น (ต่ำกว่าเป้าหมาย) แต่ในความเป็นจริงแล้วเงินเดือนของเราอาจจะสูงกว่าเพื่อนๆ รุ่นเดียวกับเราก็ได้

๒. ตั้งเป้าหมายให้สูงกว่าที่เคยทำได้ในอดีต การตั้งเป้าหมายควรจะนำเอาผลสำเร็จและเป้าหมายในอดีตมาพิจารณาเพื่อกำหนดเป้าหมายในระดับที่สูงขึ้น เพราะจะทำให้เป้าหมายการทำงานของเรามีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ว่าเคยตั้งเป้าหมายไว้แล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ แล้วเมื่อตั้งเป้าหมายใหม่ก็เลยลดระดับของเป้าหมายลง อย่างนี้จะทำให้เกิดเป็นนิสัยที่ไม่ดีกับตัวเองคือ เราจะทุ่มเทความพยายามในการไปสู่จุดหมายที่ลดลง เพราะเรารู้อยู่แล้วว่าเป้าหมายนั้นๆสามารถปรับลดลงได้ ทางที่ดีเราควรจะปรับเปลี่ยนแนวคิดในการทำงานให้เหมือนกับนักกีฬาที่ต้องการทำลายสถิติตัวเองให้ได้

๓. สร้างพันธะผูกพันให้ตัวเอง (Commitment) ต้องยอมรับว่าการตั้งเป้าหมายที่ท้าทายนั้นเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร โอกาสที่เราจะปรับเปลี่ยนเป้าหมายลดลงนั้นมีมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายนั้นๆเป็นเป้าหมายที่ยังไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ ดังนั้น เพื่อป้องกันการเปลี่ยนใจของตัวเราเอง จึงขอแนะนำให้สร้างพันธะผูกพันกับคำมั่นสัญญาของตัวเองไว้กับบุคคลอื่นๆ อาจจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนร่วมงานหรือบุคคลอื่นๆ เพราะเป็นกลไกทางจิตวิทยาอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เรายึดมั่นกับเป้าหมายที่ได้ประกาศไว้กับผู้อื่น

๔. จับจ้องที่เป้าหมายปลายทาง (Ended Results) ในระหว่างทางที่เดินไปสู่จุดหมายแน่นอนเราจะต้องประสบพบเจอกับปัญหาอุปสรรคบ้าง เมื่อเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่าย อยากยกเลิกการกระทำนั้นๆ ขอให้เอาใจไปจับจ้องไว้ที่ผลสำเร็จของสิ่งนั้น เช่น เบื่อการทำงาน เบื่อเพื่อนร่วมงาน ขอให้คิดไว้ว่าความเบื่อนั้นเป็นเพียงแค่ทางผ่านที่เราจะไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จในชีวิตการทำงาน เดี๋ยวเดียวความเบื่อก็จะถูกทดแทนด้วยสิ่งใหม่ เมื่อความเบื่อจากไปความใกล้เคียงกับเป้าหมายก็จะเข้ามาเยือน จงสร้างกำลังใจให้กับตัวเองโดยให้ขอยืมความรู้สึกเมื่อเราประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้มาใช้ก่อนล่วงหน้า จะช่วยให้เรามีกำลังใจในการเดินทางไปสู่เป้าหมายได้ง่ายยิ่งขึ้น

ดังนั้น การกำหนดเป้าหมายให้ท้าทาย จะเป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบพฤติกรรมรูปแบบ และแนวทางในการทำงานหรือการดำเนินชีวิตให้กับคนเรา ถ้าเราจะเลือกคบใครสักคนเป็นเพื่อน ขอแนะนำให้คบกับคนที่มีการตั้งเป้าหมายที่ท้าทายไว้ก่อนเป็นอันดับแรก เพราะเราจะได้เรียนรู้วิธีการทำงานของเราเขาที่ผิดแผกแตกต่างไปจากคนทั่วๆไป นอกจากนี้ขอให้ลองศึกษาประวัติของคนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตดู เราจะพบว่าเอกลักษณ์หรือวิธีคิดของเขาจะแตกต่างไปจากคนอื่นซึ่งถ้าเราศึกษาวิเคราะห์เจาะลึกลงไปถึงแก่นแท้ของวิธีคิดของเขาเหล่านั้นแล้ว ถึงแม้แต่ละคนจะมีวิธีคิดที่แตกต่างกัน มีกลยุทธ์ในการบริหารงาน บริหารชีวิตที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการจุดประกายพลังขับเคลื่อนภายใน (Internal Drive) ให้กับตัวเองโดยการตั้งเป้าหมายที่ท้าทายนั่นเอง “ชีวิตจะมีค่า ถ้ารู้ว่าเราอยู่ที่ไหน กำลังมุ่งหน้าไปยังที่แห่งใด และจะไปสู่เป้าหมายนั้นได้อย่างไร”[๙๐]

จากแนวคิดในการสร้างเป้าหมายในการเรียนพอสรุปได้ว่าควรตั้งเป้าหมายให้เหมาะสม โดยกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน ควรสร้างพันธะผูกพันและคำมั่นสัญญาของตนเองกับผู้อื่นไว้เพื่อยึดมั่นกับเป้าหมาย และเดินทางไปสู่เป้าหมายอย่าท้อแท้เมื่อพบอุปสรรค

๒.๒.๓ คุณลักษณะของบุคคลที่มีเป้าหมายในการเรียน

จันทนา นนทิกร กล่าวว่า บุคคลที่มีเป้าหมายหรือการกำหนดสิ่งที่ต้องการไว้ล่วงหน้าที่ชัดเจน ย่อมมีความตั้งใจและใช้ความพยายามอย่างจริงจัง ในการกระทำพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในอนาคต ซึ่งเป้าหมายจะมีหน้าที่สำคัญ ๒ ประการ ที่เป็นพื้นฐานของแรงจูงใจที่มุ่งตรงไปสู่พฤติกรรม คือ

๑. เป้าหมายจะกำหนดแนวทางการตัดสินใจว่า ควรจะใช้ความพยายามเท่าใดในการทำงานนั้น

---

[๙๐] ณรงค์วิทย์ แสนทอง, **เทคนิคการพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จ**, (กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑-๓๓

๒. เป้าหมายที่มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมการทำงาน โดยต้องตระหนักถึงความสำคัญ[๙๑]

ทศพร ประเสริฐสุข อ้างอิงมาจาก **สลอฟวี และ เมเยอร์ (Salovey and Mayer)** ๑๙๙๐ กล่าวว่า การที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่า มองโลกในแง่ดี สามารถจูงใจและให้กำลังใจตนเองได้นั้น จะต้องมีความสามารถในการจูงใจตนเอง สามารถควบคุมความต้องการและแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสม[๙๒]

นิสรา คำมณี อ้างอิงมาจาก **โกลแมน (Goleman)** ๑๙๙๘ กล่าวว่าแนวโน้มทางอารมณ์ที่เกื้อหนุนต่อการมุ่งสู่เป้าหมายโดยการจูงใจตนเอง มีองค์ประกอบดังนี้

๑. มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Drive) หมายถึง ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้สำเร็จบรรลุเป้าหมาย และพยายามปรับปรุงสู่มาตรฐานที่ดีเลิศ มีการตั้งเป้าหมายที่ท้าทายความสามารถ เรียนรู้ที่จะปรับปรุงพฤติกรรมการทำงานของตนให้ดียิ่งขึ้น

๒. ข้อผูกมัด (Commitment) หมายถึง การที่บุคคลมีการยึดมั่นกับเป้าหมายของกลุ่มและองค์กรพร้อมจะมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า ใช้ค่านิยมร่วมของกลุ่มในการตัดสินและแก้ปัญหามีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาโอกาส เพื่อทำให้ภารกิจของกลุ่มที่ได้รับมอบหมายเสร็จสิ้นสมบูรณ์

๓. มีความคิดริเริ่ม (Initiative) หมายถึง การที่บุคคลเตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติตามโอกาสอำนวย ขจัดการทำงานที่ล่าช้าและสร้างกฎจำเป็นเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย

๔. มองโลกในแง่ดี (Optimism) หมายถึง การที่บุคคลสามารถฟันฝ่าอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อจนสำเร็จบรรลุเป้าหมาย[๙๓]

---

[๙๑] จันทนา นนทิกร, **การทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการทำงานโดยวางเป้าหมายสำหรับเยาวชน**, ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๓), หน้า ๓๒-๓๓

[๙๒] ทศพร ประเสริฐสุข, **ความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา**, (วารสารการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา ๒ มกราคม-มิถุนายน,๒๕๔๒) หน้า ๑๐๑

[๙๓] นิสรา คำมณี, ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจูงใจตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม ,**ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.**, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

๒.๓.๑ ความหมายของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง หรือการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ผู้ที่ตระหนักรู้ถึงคุณค่าในตนเองนั้น จะมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนรอบข้าง และมักได้ความช่วยเหลือสนับสนุนจากเพื่อนและครอบครัว สามารถจัดการกับปัญหาได้ดี มีความชัดเจนในเป้าหมายของการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ โดยมีผู้ให้ความหมายของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ไว้ดังนี้

มาสโลว์ (Maslow)[๙๔] ได้แบ่งการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ความต้องการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) คือ ความต้องการเป็นผู้ประสบความเข้มแข็ง มีความสามารถเชื่อมั่นที่จะเผชิญสิ่งต่างๆในโลก

๒. ความต้องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่า (Esteem from Other People) คือ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับว่าตนมีอำนาจเหนือผู้อื่น เป็นคนสำคัญ น่ายกย่อง และเป็นที่ชื่นชมของผู้อื่น

แบรรี่ และ มอร์แกน (Barry and Morgan)[๙๕] กล่าวว่า การตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองเป็นความรู้สึกยอมรับตนเอง และเป็นการมองตนเองในทางบวก

เกียรติวรรณ อมาตยกุล[๙๖] การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะทำให้บุคคลมีความภาคภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของตน ซึ่งจะทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในการกระทำสิ่งต่างๆ ของชีวิต โดยไม่ต้องพึงพาอาศัยผู้อื่นหรือสิ่งอื่น

สุใจ ตั้งตรงสวัสดิ์[๙๗] ความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง หมายถึง ความต้องการที่จะรู้สึกถึงความสำคัญ และคุณค่าที่มีอยู่ในตนเอง ต้องการการยอมรับ และเชื่อถือจากผู้อื่น เพื่อที่บุคคลจะได้รู้สึกภาคภูมิใจและนับถือตนเอง

---

[๙๔] Maslow, **Motivation and personality**, Journal of consulting and clinical psychology, (New York : Harper and Row, 1970), p.45

[๙๕] Barry P.D. and Morgan A.J., **Menlal health and mealth Illness.**, (Philadephia : T.B.Lippincott compang., 1985)

[๙๖] เกียรติวรรณ อมาตยกุล, **สู้ชีวิตด้วยจิตวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๘๗.

[๙๗] สุใจ ตั้งทรงสวัสดิ์, การใช้เพื่อนๆให้ความช่วยเหลือในกลุ่ม เพื่อเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๒)

อุมาพร ตรังคสมบัติ[๙๘] การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึงความคิดของบุคคลที่มีต่อตนเองว่า เป็นคนที่มีคุณค่า มีความหมาย และมีสิ่งที่ดีอยู่ภายใน มีความพึงพอใจในตนเอง รักตนเอง รู้ว่าตนสามารถทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์ได้ ไม่อิจฉาริษยา ไม่รู้สึกด้อยค่า มองว่าตนเองเก่ง มีความสามารถ ดังนั้นเขาจะมีความสามารถ กล้าคิด กล้าทำ กล้าเผชิญปัญหา ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

สรุปได้ว่า การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เข้าถึงภาวะความจริงแห่งตนและคุณค่าแห่งตน อย่างลึกซึ้ง ถ่องแท้ มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน มีความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าของคนในสังคม รวมถึงการยอมรับนับถือตนเองและผู้อื่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้ดำเนินไปในวิถีชีวิตอันดีงามและประสบความสำเร็จ

๒.๓.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

คูเปอร์สมิทธ (Coopersmith)[๙๙] ได้แบ่งองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ไว้ ๒ ประเภท กล่าวคือ ประเภทที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ในด้านต่างๆ และ ประเภทที่เป็นส่วนประกอบภายนอก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการได้รับการเห็นคุณค่าจากผู้อื่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ปัจจัยภายในตัวบุคคล คือลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล อันจะส่งผลต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งประกอบด้วย

๑.๑ ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attributes) เช่น ลักษณะรูปร่าง ความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ความแคล่วคล่องว่องไว เหล่านี้ ส่งผลให้บุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดี จะมีความพึงพอใจและตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง มากกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ด้อย แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะทางกายภาพแบบใดๆ จะส่งผลต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองหรือไม่เพียงใดนั้น ยังขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้นๆ เป็นตัวกำหนดอีกด้วย

๑.๒ ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ และการทำให้บรรลุผลสำเร็จ (General Capacity, Ability and Performance) สมรรถภาพและการกระทำ มีความสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จของบุคคล และช่วยส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง โดยมีสติปัญญาเข้ามา

---

[๙๘] อุมาพร ตรังคสมบัติ, **EVEREST พาลูกค้นหาความนับถือตนเอง**, (กรุงเทพมหานคร : ซันต้าการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

[๙๙] Coopersmith, **The antecedents of self-esteem.**, CA : consulting psychology, (Palo Alto, 1981), pp.125-127

เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาและวัยทำงาน การประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวในเรื่องการศึกษาหรือหน้าที่การงาน จะส่งผลต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองด้วย

๑.๓ ภาวะทางความรู้สึก (Affective Status) เป็นตัวสะท้อนความรู้สึกพอใจ วิตกกังวล ความสุข และภาวะอื่นๆ ที่อยู่ในตัวบุคคล ทั้งที่ได้แสดงออกมา และที่ไม่ได้แสดงออก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลเนื่องมาจากสิ่งที่บุคคลได้ประสบมา เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งส่งผลต่อการประเมินตนเองไปในทางที่ดี จะเป็นบุคคลที่มีความสุข รู้สึกพึงพอใจในชีวิตตนเอง ซึ่งแตกต่างจากบุคคลที่มีการประเมินตนเองไปในทางลบ ที่จะรู้สึกไม่พอใจในชีวิตตนเอง หรือรู้สึกหมดหวังในอนาคตของตน

๑.๔ ปัญหาต่างๆ และการเจ็บป่วย (Problem and Pathology) บุคคลที่มีปัญหาหรือความบกพร่องทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าบุคคลที่มีสุขภาพร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ เนื่องจากบุคคลผู้คิดว่าตนเองอ่อนแอจะรู้สึกหวาดหวั่นและหมดหนทาง โดยความรู้สึกเหล่านี้จะรบกวนการทำหน้าที่ของระบบในร่างกาย ทำให้มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ซึ่งแตกต่างไปจากบุคคลผู้ไม่มีปัญหา หรือความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ ที่จะเป็นบุคคลผู้มีความสุข และมีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ดังนั้นบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ จึงมีแนวโน้มที่จะมีความวิตกกังวล และแสดงอาการเจ็บป่วยทางร่างกายที่เกิดขึ้นจากความตึงเครียดทางจิตใจ ได้มากกว่าบุคคลที่ตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง

๑.๕ ค่านิยมส่วนบุคคล (Self Values) จะถูกจำกัดด้วยกลุ่มสังคมที่บุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่ บุคคลจะเรียนรู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่สังคมของตนพึงปรารถนา และมีแนวโน้มที่จะใช้ค่านิยมของสังคมเป็นมาตรฐานในการตัดสินตนเอง ดังนั้น หากค่านิยมของบุคคลไม่สอดคล้องกับสังคม ก็อาจส่งผลให้บุคคลนั้นมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำตามมา แต่หากบุคคลนั้นมีค่านิยมที่สอดคล้องกับสังคม ก็จะส่งผลให้ผู้นั้นมีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง

๑.๖ ความปรารถนา (Aspiration) เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดระดับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของบุคคล เนื่องจากแต่ละบุคคล จะมีมาตรฐานการตัดสินตนเองต่างกัน บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะคาดหวังเกี่ยวกับตนเองมากกว่า และจะพยายามในสิ่งที่ทำให้ตนเองบรรลุเป้าหมายให้ได้ ดังนั้น ช่องว่างระหว่าง ความปรารถนา และการกระทำให้บรรลุของบุคคลที่มีต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง จะตั้งความปรารถนาไว้สูงกว่า และสามารถทำให้บรรลุความปรารถนาได้มากกว่าบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ เนื่องจากบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ จะตั้งความปรารถนาไว้ต่ำ เนื่องจากมีความเชื่อว่า ตนเองไม่มีความสามารถที่จะบรรลุความสำเร็จได้การยอมรับจากสังคมได้

๒. ปัจจัยภายนอกตัวบุคคล คือสภาพแวดล้อมภายนอก ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย อันส่งผลต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่แตกต่างกันของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

๒.๑ ครอบครัว (Family) เป็นสถาบันที่สำคัญต่อบุคคลเป็นอย่างมาก สมาชิกในครอบครัว เช่น บิดา มารดา และญาติพี่น้องนั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของบุคคล กล่าวคือ บรรยากาศในครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น เข้าใจซึ่งกันและกัน ดูแลเอาใจใส่ต่อกัน ให้คุณค่าและกำลังใจต่อกัน จะส่งผลให้บุคคลมีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง นอกจากนี้ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ความมั่นคงทางอารมณ์ และบุคลิกภาพของบิดา มารดา ตลอดจนการให้อิสระแก่เด็กบุตร ในการคิดหรือกระทำกิจกรรม ก็จะส่งผลต่อความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย และพัฒนาการของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของบุตรได้

๒.๒ สถาบันการศึกษา (Education Institution) สภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษามีความสำคัญต่อการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง โดยเป็นแหล่งที่ทำให้ผู้ศึกษาในสถาบันได้เรียนรู้ ค้นหา และใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินกลับของบุคคลอื่นมาส่งเสริมการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง นอกจากนี้ สถาบันการศึกษายังสอนให้สอนให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง และรับผิดชอบต่อตนเอง อันจะนำไปสู่การมีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้ใช้ความคิดและการตัดสินใจด้วยตนเอง ดั้งนั้น ครู อาจารย์ ควรวางขอบเขตของสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษา จัดหาอุปกรณ์และกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสม เพื่อเป็นปัจจัยในการส่งเสริมการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

๒.๓ กลุ่มเพื่อน (Peer Group) ความสัมพันธ์กับเพื่อนที่อยู่ในวัยเดียวกัน เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง โดยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนจะได้รับการยอมรับภายในกลุ่ม เป็นที่ประทับใจของเพื่อนๆ ทำให้เป็นบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง เนื่องจากมีการรับรู้ว่ามีคนรอบข้างให้การยอมรับและเห็นความสำคัญของตน ซึ่งแตกต่างจากบุคคลที่ไม่เป็นที่ยอมรับ หรือไม่เป็นที่ประทับใจของเพื่อนๆ จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ

๒.๔ สถานภาพทางสังคม (Social Status) เป็นตัวบ่งชี้ถึง ความมีเกียรติยศ ชื่อเสียง และการประสบความสำเร็จที่ชัดเจน โดยสถานภาพทางสังคมนี้ ขึ้นอยู่กับ อาชีพ รายได้ และที่อยู่อาศัย เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมสูง มักมีอาชีพที่มีเกียรติ มีรายได้สูง มีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่ในสถานที่หรูหรา และแวดล้อมไปด้วยเพื่อนบ้านที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับเดียวกัน จะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในสายตาผู้อื่น และได้เปรียบทั้งทางสังคมและทางวัตถุ ส่งผลให้บุคคลนี้เชื่อว่าตนเองมีคุณค่า ดังนั้น สถานภาพทางสังคมจึงมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองในทางบวก นั่นคือบุคคลที่อยู่ในสังคมระดับสูง จะมีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูงกว่าบุคคลที่อยู่ในสังคมระดับปานกลางหรือระดับล่างนั่นเอง

จึงสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้บุคคลมีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูงนั้น ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ เช่น รูปร่างหน้าตา สภาพทางจิตใจ ความสมารถในการควบคุมอารมณ์หรือความรู้สึก สมรรถภาพทางร่างกาย หรือความสามารถในการกระทำกิจกรรมต่างๆ แรงปรารถนา

ที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ประสบความสำเร็จ การได้รับการยอมรับจากบุคคลในครอบครัว กลุ่มเพื่อน และบุคคลอื่นๆ ในสังคม ตลอดจนสถานภาพทางสังคม ค่านิยมที่บุคคลนำมาเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจหรือดำเนินชีวิต แต่หากบุคคลใดขาดปัจจัยเหล่านี้ ก็อาจส่งผลให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำก็เป็นได้

๒.๓.๓ ลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

มีการแบ่งลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง ลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง

คูเปอร์สมิทธ (Coopersmith)[๑๐๐] กล่าวว่า บุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูง สามารถรับรู้คุณค่าของตนตามความเป็นจริง มีความสอดคล้องกลมกลืนทั้งหมดของตน ตระหนักถึงศักยภาพของตน มีจิตใจที่เปิดกว้าง และยอมรับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง สามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม มีความกระตือรือร้น เป็นผู้นำในการอภิปราย มีความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงความคิดเห็น มีความเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี ตลอดทั้งเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในตนเอง เคารพในตนเอง ตระหนักถึงความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถสร้างสัมพันธภาพต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

แฮมเชค (Hamchek)[๑๐๑] ได้กล่าวถึง บุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองสูงว่า เป็นบุคคลที่เห็นตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญ เป็นบุคคลน่าเชื่อถือ มีวิจารณญาณ กล้าเสี่ยงในการสร้างสิ่งใหม่ๆ หรือสิ่งที่ต่างไปจากเดิม จะไม่เป็นทุกข์นักถ้าสิ่งที่เขาทำแล้วไม่เป็นผลดี

๒. ลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ

บุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำ มักจะเป็นบุคคลที่ขาดความเข้าใจในตนเองและไม่สามารถจะประสานความต้องการตามค่านิยมของตนและผู้อื่นได้ ไม่เห็นว่าตนเองมีความสำคัญหรือสามารถทำให้ใครชอบได้ นอกจากนี้ ยังมีความยากลำบากในการเรียนรู้ หรือด้าน

---

[๑๐๐] Coopersmith, **The antecedents of self-esteem**, CA : consulting psychology, (Palo Alto, 1981)

[๑๐๑] Hamchek Don E, **Encounters with the self** (New York : Holt Rinehart and Wiston, 1978)

วิชาการ มีโอกาสได้รับความทุกข์ทรมานจาก จิต สรีระ ที่แปรปรวน เช่น ความวิตกกังวล อาการประสาท นอนไม่หลับ กัดเล็บ หัวใจสั่น

แฮมเชค (Hamchek)[๑๐๒] กล่าวถึง บุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำว่า จะไม่เห็นว่าตนมีความสำคัญ หรือสามารถทำอะไรให้ใครชอบได้ เขาคิดว่าตนเองไม่สามารถทำอะไรที่ตนเองต้องการได้ ไม่เชื่อว่าตนเองจะทำอะไรได้ดี ถึงแม้ว่าจะพยายามทำแล้วก็ตาม และมักชอบติดอยู่กับสิ่งที่คุ้นเคยและให้ความปลอดภัยแก่ตนเอง ไม่เชื่อว่าตนเองจะสามารถควบคุมวิถีชีวิตของตนเองได้

ซาเทอร์ (Satir)[๑๐๓] ได้กล่าวถึง ลักษณะของบุคคลที่มีการตระหนักรู้คุณค่าในตนเองต่ำไว้ดังนี้

๑. มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตแบบ ฉันต้องการเป็นที่รัก

๒. มีวิธีการดำเนินชีวิตที่ไม่สอดคล้อง ไม่มีความกลมกลืนกัน ระหว่างคำพูด ท่าทาง และความรู้สึก

๓. มีพฤติกรรมคอยเอาใจผู้อื่น ยอมตามบุคคลอื่น ตำหนิบุคคลอื่น เสแสร้ง ไม่แสดงออกถึงความรู้สึกของตนที่อยู่ภายใน

๔. ไม่มีความยืดหยุ่น ไม่มีอารมณ์ขัน

๕. ชอบตัดสิน วิพากษ์ วิจารณ์ บุคคลอื่น

๖. ยอมอยู่ใต้อำนาจการควบคุมของคนอื่น และบุคคลในครอบครัว

๗. มักใช้กลไกในการป้องกันตนเอง เก็บกดอารมณ์ ความรู้สึก

๘. ชอบอยู่ในสภาวะแวดล้อมเดิมๆ

๙. ชอบหมกมุ่นอยู่กับเรื่องในอดีต

๑๐. เป็นบุคคลที่ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถเสี่ยงต่อสถานการณ์ใหม่ ไม่มีทางเลือกในการดำรงชีวิต

๑๑. ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ชอบพึ่งพาบุคคลอื่น

๑๒. เป็นบุคคลไม่มีเหตุผล

---

[๑๐๒] Hamchek Don E, **Ibid**

[๑๐๓] Satir V., **Self-esteem .**, CA : Celestial Arts, (Berkeley, ๒๐๐๑), p.๒๘

๒.๓.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

วิชญา ไชยเทพ[๑๐๔] ศึกษาเรื่อง “กิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเอง ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก กับหลังเข้าร่วมกิจกรรม และก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก กับระยะติดตามผล (๑ เดือน หลังการศึกษา) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถติ ที่ระดับ ๐.๑

นวลน้อย วิจิตรกุล[๑๐๕] ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีโดยใช้กิจกรรมการประมวลพฤติกรรมตนเองในด้านบวกในการสอนรายวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน” ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และแบบให้ความคุ้มครอง จะมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า วัยรุ่นที่รับรู้ว่าตนเองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย รักตามใจ และปล่อยปละละเลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และวัยรุ่นชายจะมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นหญิงในการอบรมเลี้ยงดูทุกรูปแบบ

ยุทธการ โสเมือง[๑๐๖] ศึกษาเรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำ ที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่าเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

พาฝัน อารีมา[๑๐๗] ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกาญจนาภิเษก โดยใช้กิจกรรมบูรณาการ” ใช้กลุ่ม

---

๑๐๔ วิชญา ไชยเทพ, กิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔)

๑๐๕ นวลน้อย วิจิตรกุล, การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีโดยใช้กิจกรรมการประมวลพฤติกรรมตนเองในด้านบวกในการสอนรายวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔)

๑๐๖ ยุทธการ โสเมือง, ผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔)

๑๐๗ พาฝัน อารีมา, การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกาญจนาภิเษก โดยใช้กิจกรรมบูรณาการ, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗)

ตัวอย่างเป็นเยาวชนชายในสถานสงเคราะห์ ที่มีอายุระหว่าง ๑๒-๑๖ ปี จำนวน ๒๐ คน แล้วสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ ๑๐ คน ใช้เวลาในการทดลอง ๖ สัปดาห์ สัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๑-๑.๕ ชั่วโมง ผลการทดลองสรุปว่า ค่าเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองภายหลังการฝึก มีค่าเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๕ และค่าเฉลี่ยของคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มทดลองในระยะหลัง ก็สูงกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ ๐.๕ เช่นกัน

จรินทร จั่นบำรุง[๑๐๘] ศึกษาเรื่อง “การใช้กิจกรรมการอ่านเพื่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต ๑ จังหวัดระยอง กรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม” ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

๑) ก่อนการทดลอง กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองไม่ต่างกัน หลังจากการทดลอง กลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมมาก

๒) หลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มมากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะด้านเกี่ยวกับตนเองนั้น เยาวชนในกลุ่มทดลองทุกคนมีคะแนนสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รองลงมาคือ ด้านครอบครัวทางบ้าน พ่อ แม่ ก็มีค่าคะแนนที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน

ปิยฉัตร บัวรอด ศึกษาเรื่อง “ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังคดียาเสพติดเรือนจำกลางชลบุรี” โดยมีกลุ่มประชากรเป็นผู้ต้องขังที่เข้าร่วมการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพในรูปแบบชุมชนบำบัดของเรือนจำกลางชลบุรี ได้วัดการเห็นคุณค่าในตนเองก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองที่สร้างโดย ไรเดน (Ryden) กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน ๒๐ คน ได้จากผู้ต้องขังที่มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองปานกลางหรือต่ำและมีความสมัครใจเข้าร่วมงานวิจัย แบ่งกลุ่มเป็น กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ ๑๐ คน โดยการสุ่มแบบง่าย จากนั้นให้กลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัปดาห์ละ ๓ ครั้งติดต่อกัน รวมทั้งหมด ๑๐ ครั้ง ผลจากการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕[๑๐๙]

---

[๑๐๘] จรินทร จั่นบำรุง, การใช้กิจกรรมการอ่านเพื่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต ๑ จังหวัดระยอง กรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม, **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๗)

[๑๐๙] ปิยฉัตร บัวรอด, ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังคดียาเสพติดเรือนจำกลางชลบุรี, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘)

ซาลาลี และ ซิลเวอร์สโตน (Salali and Silverstone) ศึกษาเรื่อง “การเห็นคุณค่าในตนเองที่ต่ำในผู้ป่วยจิตวิเคราะห์ : ความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองและปัจจัยทางประชากรและความตึงเครียดของสังคมในผู้ป่วยจิตวิเคราะห์” ผลการศึกษาพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองจะเพิ่มขึ้น ตามอายุที่เพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คนไข้ในกลุ่มทดลองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าคนไข้ในกลุ่มควบคุม คนไข้เพศหญิงมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าเพศชาย การเห็นคุณค่าในตนเองของคนไข้จิตวิเคราะห์ที่แต่งงานแล้วไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ความรุนแรงระหว่างความเครียดและการเห็นคุณค่าในตนเองไม่สัมพันธ์ในผู้ป่วยจิตวิเคราะห์ แม้ว่าความรุนแรงของความเครียดในผู้ป่วยจะเชื่อมโยงกับผู้ป่วยที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำก็ตาม[๑๑๐]

แพกซ์ตัน (Paxton) ศึกษาเรื่อง “ผลกระทบของเด็กอ้วนเกินไปที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง” พบว่า ภาวะอ้วนเกินไปเป็นปัญหาสุขภาพที่กระทบถึงจิตใจของเด็กในสหรัฐอเมริกา ภาวะอ้วนเกินไปแพร่หลายอย่างมาก จากข้อมูล ๑๐ ปี ที่ผ่านมามีเด็กในสหรัฐอเมริกาจำนวนถึง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ที่มีน้ำหนักเกินหรืออ้วนเกินไป เด็กเหล่านี้มีภาวะเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญ นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่า เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่เด็กที่อ้วนเกินไปจะมีความเสี่ยงต่อปัญหาทางด้านอารมณ์ ปัจจัยที่มีผลคือ น้ำหนักที่เป็นตัวกระตุ้นภายในมาตรฐานสังคม ทำให้เด็กอ้วนเกินไปมีการเห็นคุณค่าตนเองลดลง และการเห็นคุณค่าในตนเองได้รับผลกระทบมากจากปัญหาสุขภาพและพฤติกรรม รวมถึงการปรับตัวทางสังคม การทำกิจกรรม การกำหนดเป้าหมาย และการแสดงความกังวล นอกจากนี้การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ยังเชื่อมโยงถึงภาวะซึมเศร้าและการคิดฆ่าตัวตายอีกด้วย[๑๑๑]

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมาย และความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ๔ นี้ ผู้วิจัยพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) คือ ความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองมีคุณค่า นำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง และการยอมรับนับถือตนเอง ซึ่งเป็นผลจากการประเมินตนเองโดยภาพรวมในด้านความสามารถ ความสำคัญ และความสำเร็จของตนเอง และแสดงออกมาในรูปแบบของทัศนคติในแง่บวกที่มีต่อตนเอง ผนวกกับ การมีเป้าหมายในทางการศึกษา อันมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาจาก “ตนเอง” โดยมีหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ที่ยึดเหนี่ยวไว้เป็นแนวทางในการสร้างความสำเร็จทางการศึกษา และความสำเร็จในชีวิต.

---

[๑๑๐] Salali M. & Silverstone P. S. , Low Self- Esteem and Psychiatric patients : Part II the relationship between self-esteem and demographic factors and psychosocial stressors in psychiatric patients**., Department of Psychiatry, University of Alberta**, (Alberta Canada, 2003)

[๑๑๑] PaxTon H.L., **The effects of childhood obesity on self esteem.**, Retrieved January 9, 2009, from http:// www.marshall.edu/etd/masters/paxton-heather-2005-ma.pdf

๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

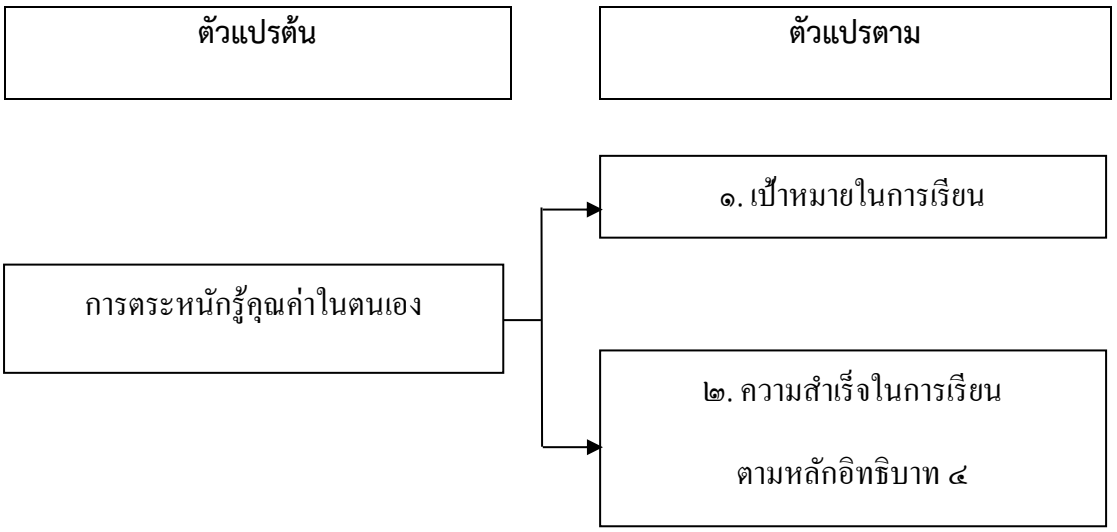

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ รวมทั้งสิ้น ๒๓๙ รูป / คน[๑] โดยมีนิสิตที่เป็น ภิกษุ สามเณร แม่ชี และคฤหัสต์ ชาย-หญิง แยกตามชั้นปี ดังนี้

นิสิตชั้นปีที่ ๑ จำนวน ๗๐ รูป / คน
นิสิตชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๖๙ รูป / คน
นิสิตชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๔๙ รูป / คน
นิสิตชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๕๑ รูป / คน

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๑๔๘ รูป / คน โดยทำการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยสัดส่วน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ประเภทปลายปิด (Closed Form) ที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยขอรับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อนำมาประกอบในการสร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ
ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

---

[๑] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **คณะมนุษยศาสตร์**, ๒๕๕๙

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับเป้าหมายในการเรียน

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน

ซึ่งแบบสอบถามนี้มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด มีเกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนน โดยการสร้างเครื่องมือการวัดในแบบของลิคเคอร์ท (Likert) ดังนี้

๕ คะแนน หมายถึง ระดับมากที่สุด
๔ คะแนน หมายถึง ระดับมาก
๓ คะแนน หมายถึง ระดับปานกลาง
๒ คะแนน หมายถึง ระดับน้อย
๑ คะแนน หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

๓.๓ ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือสำหรับการศึกษาวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง แบบสอบถามเป้าหมาย และความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม

๓.๓.๒ สร้างแบบสอบถามโดยการกำหนดประเด็นให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ในส่วนของแบบประเมินระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้วิจัยได้ปรับปรุงจาก แบบทดสอบของคูเปอร์สมิท (Coopersmith) ฉบับผู้ใหญ่ ซึ่งเรียบเรียงโดย นาตยา วงศ์หลีกภัย[๒]

๓.๓.๓ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม และความครอบคลุมของเนื้อหา ตลอดจนความชัดเจนด้านภาษา

---

[๒] นาตยา วงศ์หลีกภัย, ผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒

๓.๔ การหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๓.๔.๑ นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของอาจารย์ที่ปรึกษา เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของการใช้ภาษา แล้วนำผลไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาเป็นรายข้อ พิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๕๐ ขึ้นไป จากนั้นปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ ๐.๘๐ – ๑.๐๐

๓.๔.๒ นำแบบสอบถามปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนิสิตระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาค[๓] ซึ่งพิจารณาจากค่าความสัมพันธ์ระหว่างคำถามแต่ละข้อในแบบสอบถาม[๔] ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ ๐.๙๐๒

๓.๔.๓ นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาก่อนนำไปใช้จริง แล้วจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยต่อไป

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ จัดเตรียมแบบสอบถามให้ครบตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้น พร้อมจัดทำรหัสในแบบสอบถามให้ตรงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบ

๓.๕.๒ จัดส่งแบบสอบถามให้กับนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง และรับแบบสอบถามคืน

๓.๕.๓ นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนจากกลุ่มตัวอย่างมาตรวจหาความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

---

[๓] Cronbach L.J., **Essentials of Psychological Test (5th ed.)**, (New York: Harper Collins 1971), p.160

[๔] สรชัย พิศาลบุตร, **การสร้างและประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม**, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. ๒๕๕๖), หน้า ๖๕

๓.๖ การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ลงรหัสข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยวิเคราะห์ค่าสถิติต่างๆ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง ดังนี้

๓.๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และการหาค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๖.๒ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและหลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน โดยหาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแปลความหมายค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาที่กำหนดไว้แบ่งเป็น ๕ ระดับดังนี้[๕]

คะแนนเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายถึง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายถึง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน อยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายถึง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายถึง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน อยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายถึง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓.๖.๓ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เป้าหมายในการเรียนและ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียน โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) และทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มาแปลผล ดังนี้

๐.๘๑ – ๑.๐๐	หมายถึง	มีความสัมพันธ์มากที่สุด
๐.๖๑ – ๐.๘๐	หมายถึง	มีความสัมพันธ์มาก
๐.๔๑ – ๐.๖๐	หมายถึง	มีความสัมพันธ์ปานกลาง

---

[๕] ประคอง กรรณสูต, **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘

๐.๒๑ – ๐.๔๐ หมายถึง มีความสัมพันธ์น้อย

๐.๐๑ – ๐.๒๐ หมายถึง มีความสัมพันธ์น้อยที่สุด

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูล

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น ๓ ตอน ตามความมุ่งหมายและสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage)

ตอนที่ ๒ ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิเคราะห์โดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ การหาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

ตอนที่ ๓ ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิเคราะห์โดยการทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ กำลังศึกษาชั้นปีที่ และ สาขาวิชาที่กำลังศึกษา ดังแสดงในตาราง ๔.๑

ตาราง ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = ๑๔๘ คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
พระภิกษุ	๗๐	๔๗.๓๐
สามเณร	๑๕	๑๐.๑๔
แม่ชี	๑๓	๘.๗๘
คฤหัสถ์ (เฉพาะคฤหัสถ์)		
ชาย	๓๓	๒๒.๓๐
หญิง	๑๗	๑๑.๔๙
๒. อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๕	๑๐.๑๔
๒๑-๓๐ ปี	๔๗	๓๑.๗๖
๓๑-๔๐ ปี	๕๘	๓๙.๑๙
๔๑-๕๐ ปี	๒๒	๑๔.๘๖
๕๑ ปีขึ้นไป	๖	๔.๐๕
๓. กำลังศึกษาชั้นปีที่		
ปีที่ ๑	๔๔	๒๙.๗๓
ปีที่ ๒	๔๐	๒๗.๐๓
ปีที่ ๓	๓๓	๒๒.๓๐
ปีที่ ๔	๓๑	๒๐.๙๕

ตาราง ๔.๑ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = ๑๔๘ คน)	ร้อยละ
๔. สาขาวิชาที่กำลังศึกษา		
จิตวิทยา	๒๑	๑๔.๑๙
พุทธจิตวิทยา	๒	๑.๓๕
ภาษาไทย	๑๕	๑๐.๑๔
ภาษาอังกฤษ	๒๖	๑๗.๕๗
ยังไม่เลือกสาขาวิชา	๘๔	๕๖.๗๖

จากตาราง ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓๐ อายุ ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๑๙ กำลังศึกษาชั้นปีที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗๓ ส่วนใหญ่ยังไม่เลือกสาขาวิชา คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๗๖

ตอนที่ ๒ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๑ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังตาราง ๔.๒

ตาราง ๔.๒ ระดับการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

	รายการ	ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ฉันพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ของตัวเอง	๔.๑๘	๐.๕๗	มาก
๒	ฉันต้องการสร้างความภาคภูมิใจให้กับตัวเองมากกว่านี้	๔.๑๑	๐.๖๑	มาก

ตาราง ๔.๒ (ต่อ)

	รายการ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๓	ฉันเป็นผู้ที่มีสัมพันธภาพอันดี กับบุคคลรอบข้าง	๔.๑๔	๐.๖๒	มาก
๔	ส่วนใหญ่ ฉันมักจะทำอะไร ไม่ค่อยสำเร็จ	๓.๗๐	๐.๕๐	มาก
๕	ฉันรู้สึกว่าถูกรบกวน เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่วุ่นวาย	๓.๘๔	๐.๗๗	มาก
๖	เพื่อนๆ มักชอบความคิดของฉัน	๓.๗๓	๐.๗๔	มาก
๗	เมื่อต้องทำงานเป็นกลุ่ม ฉันจะให้ความร่วมมือกับเพื่อนๆ เป็นอย่างดี	๔.๑๗	๐.๙๑	มาก
๘	ฉันรู้สึกว่า ตนเองเป็นคนที่ไร้ประโยชน์	๔.๐๕	๐.๗๘	มาก
๙	ฉันมักได้รับการชื่นชมเสมอ เมื่อฉันทำงานสำเร็จ	๔.๐๐	๐.๗๑	มาก
๑๐	ฉันรู้สึกว่าตนเอง ด้อยกว่าเพื่อนๆคนอื่น	๓.๙๑	๐.๗๑	มาก
๑๑	ฉันคิดว่า ฉันสามารถเป็นที่พึ่ง ให้กับผู้อื่นได้	๓.๘๘	๐.๗๒	มาก
๑๒	ฉันเป็นคนที่ ทำให้เพื่อนๆ หัวเราะได้เสมอๆ	๓.๘๔	๐.๗๗	มาก
๑๓	ฉันชอบทำงานคนเดียวเพราะการทำงานเป็นกลุ่มมักมีปัญหาเสมอ	๓.๙๘	๐.๗๖	มาก
๑๔	ฉันเป็นคนที่กล้าพูด กล้าทำ ในสิ่งที่ถูกต้อง	๔.๐๘	๐.๖๖	มาก
๑๕	ฉันรู้สึกสนุกสนาน ที่ได้เรียนรู้สิ่งแปลกใหม่	๓.๙๕	๐.๗๖	มาก
๑๖	ฉันรู้สึกเบื่อหน่าย กับงานที่ซ้ำซาก จำเจ	๓.๙๑	๐.๘๐	มาก
๑๗	ฉันรู้สึกประหม่า เมื่อต้องออกไปพูดต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก	๓.๘๒	๐.๘๗	มาก
๑๘	เมื่อผู้อื่นมีปัญหา ฉันสามารถเป็นที่ปรึกษาให้กับเขาได้	๔.๐๓	๐.๖๘	มาก
๑๙	บ่อยครั้ง ฉันรู้สึกหมดกำลังใจในสิ่งที่ทำ	๓.๗๔	๐.๘๖	มาก
๒๐	เมื่อมีปัญหาที่ทำให้ไม่สบายใจ ฉันมักหาทางออกให้กับตนเองได้	๓.๗๙	๐.๘๘	มาก
	ภาพรวม	๓.๙๔	๐.๔๙	มาก

จากตาราง ๔.๒ พบว่า การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๓.๙๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ของตัวเอง ($\overline{X}$ = ๔.๑๘) เมื่อต้องทำงานเป็นกลุ่ม ฉันจะให้ความร่วมมือกับเพื่อนๆ เป็นอย่างดี ($\overline{X}$ = ๔.๑๗) ฉันเป็นผู้ที่มีสัมพันธภาพอันดี กับบุคคลรอบข้าง ($\overline{X}$ = ๔.๑๔) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ส่วนใหญ่ ฉันมักจะทำอะไร ไม่ค่อยสำเร็จ ($\overline{X}$ = ๓.๗๐)

๒.๒ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังตาราง ๔.๓

ตาราง ๔.๓ ระดับเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

		ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ฉันคิดว่าฉันสามารถนำความรู้จากที่เรียนไปใช้ในการทำงานได้	๔.๐๕	๐.๗๓	มาก
๒	ฉันไม่รู้ว่าตนเองมีความถนัดในด้านใด	๔.๑๓	๐.๗๘	มาก
๓	การได้เข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยนี้ ทำให้ฉันเข้าใจตนเองมากขึ้น	๓.๙๗	๐.๗๗	มาก
๔	ผลการเรียนที่ไม่ดี เป็นเพราะฉันได้กลุ่มเพื่อนที่ไม่ดี	๓.๗๕	๐.๗๔	มาก
๕	ฉันตั้งใจเรียนเพื่อความสำเร็จในอนาคต	๔.๑๕	๐.๕๐	มาก
๖	ฉันพยายามทุกวิถีทาง ที่จะทำให้ผลการเรียนของฉันดีขึ้น	๓.๙๒	๐.๔๔	มาก
๗	ฉันไม่เคยคิดจะเอาดีทางด้านการเรียน	๓.๗๔	๐.๙๑	มาก
๘	ฉันคิดว่า การเรียนทำให้ฉัน เป็นผู้ที่มีเป้าหมายในชีวิต	๔.๐๕	๐.๗๑	มาก
๙	ฉันไม่รู้ว่า จะนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร	๓.๙๕	๐.๗๑	มาก
๑๐	ฉันตั้งใจที่จะไม่ขาดเรียนเลย เพื่อให้การเรียนต่อเนื่อง	๓.๙๒	๐.๗๓	มาก

ตาราง ๔.๓ (ต่อ)

		ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑๑	ฉันรู้สึกภาคภูมิใจ ที่ฉันทำคะแนนสอบได้ดี	๔.๐๐	๐.๗๖	มาก
๑๒	ฉันคาดว่าจะได้รับปริญญาเกียรตินิยม เมื่อสำเร็จการศึกษา	๓.๙๙	๐.๕๓	มาก
๑๓	เมื่อจบการศึกษา ฉันตั้งใจจะประกอบอาชีพ ตามสาขาวิชาที่เรียนมา	๔.๐๓	๐.๗๖	มาก
๑๔	ฉันยอมลำบาก เพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้น	๔.๑๓	๐.๖๗	มาก
๑๕	เมื่อเจอปัญหาในการเรียน ฉันไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร	๓.๘๙	๐.๗๗	มาก
๑๖	แม้จะมีอุปสรรคในการเรียน ฉันก็พร้อมที่จะหาวิธีเพื่อให้ผ่านไปได้	๓.๙๖	๐.๘๑	มาก
๑๗	คนในครอบครัว และคนรอบข้างมักชื่นชมในความสามารถของฉัน	๔.๐๘	๐.๔๖	มาก
๑๘	ฉันคิดว่า การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเป็นเรื่องสำคัญ	๔.๐๓	๐.๔๘	มาก
๑๙.	ฉันคิดว่าจะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หลังจากเรียนจบแล้ว	๔.๑๔	๐.๔๑	มาก
๒๐	เมื่อพบอุปสรรคในการเรียน ฉันไม่รู้จะทำอย่างไรให้เรียนจบได้	๓.๙๓	๐.๕๓	มาก
	ภาพรวม	๓.๙๙	๐.๔๒	มาก

จากตาราง ๔.๓ พบว่า เป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันตั้งใจเรียนเพื่อความสำเร็จในอนาคต ($\bar{X}$ = ๔.๑๕) ฉันคิดว่าจะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หลังจากเรียนจบแล้ว ($\bar{X}$ = ๔.๑๔) ฉันยอมลำบาก เพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้น ($\bar{X}$ = ๔.๑๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันไม่เคยคิดจะเอาดีทางด้านการเรียน ($\bar{X}$ = ๓.๗๔)

๒.๓ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักธรรมที่ส่งเสริมความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังตาราง ๔.๔ -๔.๘

ตาราง ๔.๔ หลักอิทธิบาท ๔ ต่อระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

		ระดับความคิดเห็น		
		$\overline{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ฉันรู้สึกสนุกสนานกับกิจกรรมในชั่วโมงเรียน	๔.๐๗	๐.๗๔	มาก
๒	ฉันชอบทุกวิชาที่เรียน	๔.๐๙	๐.๖๗	มาก
๓	ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย	๔.๑๕	๐.๗๕	มาก
๔	ฉันเบื่อมากๆ ที่ต้องเรียนกับอาจารย์ที่ให้ทำแบบฝึกหัดยากๆ	๒.๑๓	๐.๖๖	น้อย
๕	ฉันรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียน	๒.๙๐	๐.๗๘	ปานกลาง
๖	ในบทเรียนที่มีเนื้อหายากๆ ฉันก็พยายามทำความเข้าใจเนื้อหาเสมอ	๓.๘๘	๐.๗๘	มาก
๗	ผลการเรียนที่ไม่ดีของฉันเป็นเพราะฉันไม่ได้ทุ่มเทให้กับการเรียนอย่างเต็มที่	๓.๗๙	๐.๘๘	มาก
๘	ผลการเรียนของฉันที่ออกมาดีเพราะ ฉันหมั่นทบทวนบทเรียนอยู่เสมอ	๓.๙๒	๐.๘๗	มาก
๙	ฉันสามารถทำงานได้เสร็จทันตามกำหนดเวลา	๔.๐๕	๐.๗๖	มาก
๑๐	ฉันไม่ย่อท้อต่อการเรียน	๓.๙๙	๐.๗๒	มาก
๑๑	ฉันฟังอย่างตั้งใจทุกครั้ง ในขณะที่อาจารย์สอน	๓.๙๖	๐.๗๗	มาก
๑๒	ฉันเอาใจใส่กับงานที่ได้รับมอบหมาย	๔.๐๖	๐.๗๔	มาก
๑๓	ฉันคิดว่าการเรียนมีความสำคัญสำหรับชีวิตฉัน	๔.๑๑	๐.๗๒	มาก
๑๔	ฉันใช้วิธีการสรุปบทเรียน หรือโน้ตย่อในประเด็นที่สำคัญเสมอ	๔.๑๓	๐.๗๒	มาก
๑๕	ก่อนเข้าเรียน ฉันมักจะศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า	๔.๑๖	๐.๗๘	มาก
๑๖	ฉันทำแบบฝึกหัดที่อาจารย์สั่งเป็นประจำเพื่อให้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น	๓.๙๖	๐.๘๔	มาก

ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

		ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑๗	เมื่อไม่เข้าใจบทเรียน ฉันไม่เคยสอบถามอาจารย์ หรือปรึกษาเพื่อนเลย	๓.๙๑	๐.๘๓	มาก
๑๘	ฉันค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากบทเรียนที่เรียนผ่านมาแล้ว	๔.๐๔	๐.๗๘	มาก
๑๙	ฉันสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว	๓.๘๙	๐.๘๕	มาก
๒๐	ฉันสามารถตอบคำถามของอาจารย์ได้เป็นส่วนมาก	๓.๘๓	๐.๘๖	มาก
	ภาพรวม	๓.๘๕	๐.๕๑	มาก

จากตาราง ๔.๔ พบว่า ความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านภาพรวม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ก่อนเข้าเรียน ฉันมักจะศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า ($\bar{X}$ = ๔.๑๖) ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย ($\bar{X}$ = ๔.๑๕) ฉันใช้วิธีการสรุปบทเรียน หรือโน้ตย่อในประเด็นที่สำคัญเสมอ ($\bar{X}$ = ๔.๑๓) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันเบื่อมากๆ ที่ต้องเรียนกับอาจารย์ที่ให้ทำแบบฝึกหัดยากๆ ($\bar{X}$ = ๒.๑๓)

ตาราง ๔.๕ หลักอิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ต่อระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านฉันทะ

		ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ฉันรู้สึกสนุกสนานกับกิจกรรมในชั่วโมงเรียน	๔.๐๗	๐.๗๔	มาก
๒	ฉันชอบทุกวิชาที่เรียน	๔.๐๙	๐.๖๗	มาก
๓	ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย	๔.๑๕	๐.๗๕	มาก
๔	ฉันเบื่อมากๆ ที่ต้องเรียนกับอาจารย์ที่ให้ทำแบบฝึกหัดยากๆ	๒.๑๓	๐.๖๖	น้อย
๕	ฉันรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียน	๒.๙๐	๐.๗๘	ปานกลาง
	ภาพรวม	๓.๔๗	๐.๕๖	มาก

ตาราง ๔.๕ พบว่า ระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านฉันทะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๔๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย ($\bar{X}$ = ๔.๑๕) รองลงมาคือ ฉันชอบทุกวิชาที่เรียน ($\bar{X}$ = ๔.๐๙) และฉันรู้สึกสนุกสนานกับกิจกรรมในชั่วโมงเรียน ($\bar{X}$ = ๔.๐๗) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันเบื่อมากๆ ที่ต้องเรียนกับอาจารย์ที่ให้ทำแบบฝึกหัดยากๆ ($\bar{X}$ = ๒.๑๓)

ตาราง ๔.๖ หลักอิทธิบาท ๔ ด้านวิริยะ ต่อระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านวิริยะ

	ด้านวิริยะ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ในบทเรียนที่มีเนื้อหายากๆ ฉันก็พยายามทำความเข้าใจเนื้อหาเสมอ	๓.๘๘	๐.๗๘	มาก
๒	ผลการเรียนที่ไม่ดีของฉันเป็นเพราะฉันไม่ได้ทุ่มเทให้กับการเรียนอย่างเต็มที่	๓.๗๙	๐.๘๘	มาก
๓	ผลการเรียนของฉันที่ออกมาดีเพราะ ฉันหมั่นทบทวนบทเรียนอยู่เสมอ	๓.๙๒	๐.๘๗	มาก
๔	ฉันสามารถทำงานได้เสร็จทันตามกำหนดเวลา	๔.๐๕	๐.๗๖	มาก
๕	ฉันไม่ย่อท้อต่อการเรียน	๓.๙๙	๐.๗๒	มาก
	ภาพรวม	๓.๙๓	๐.๕๑	มาก

จากตาราง ๔.๖ พบว่าระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านวิริยะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันสามารถทำงานได้เสร็จทันตามกำหนดเวลา ($\bar{X}$ = ๔.๐๕) รองลงมาคือ ฉันไม่ย่อท้อต่อการเรียน ($\bar{X}$ = ๓.๙๙) และผลการเรียนของฉันที่ออกมาดีเพราะ ฉันหมั่นทบทวนบทเรียนอยู่เสมอ ($\bar{X}$ = ๓.๙๒) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ผลการเรียนที่ไม่ดีของฉันเป็นเพราะฉันไม่ได้ทุ่มเทให้กับการเรียนอย่างเต็มที่ ($\bar{X}$ = ๓.๗๙)

ตาราง ๔.๗ หลักอิทธิบาท ๔ ด้านจิตตะ ต่อระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านจิตตะ

	ด้านจิตตะ	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ฉันฟังอย่างตั้งใจทุกครั้ง ในขณะที่อาจารย์สอน	๓.๙๖	๐.๗๗	มาก
๒	ฉันเอาใจใส่กับงานที่ได้รับมอบหมาย	๔.๐๖	๐.๗๔	มาก
๓	ฉันคิดว่าการเรียนมีความสำคัญสำหรับชีวิตฉัน	๔.๑๑	๐.๗๒	มาก
๔	ฉันใช้วิธีการสรุปบทเรียน หรือโน้ตย่อในประเด็นที่สำคัญเสมอ	๔.๑๓	๐.๗๒	มาก
๕	ก่อนเข้าเรียน ฉันมักจะศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า	๔.๑๖	๐.๗๘	มาก
	ภาพรวม	๔.๐๘	๐.๔๕	มาก

จากตาราง ๔.๗ พบว่าระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านจิตตะ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๐๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ก่อนเข้าเรียน ฉันมักจะศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า ($\bar{X}$ = ๔.๑๖) รองลงมาคือ ฉันใช้วิธีการสรุปบทเรียน หรือโน้ตย่อในประเด็นที่สำคัญเสมอ ($\bar{X}$ = ๔.๑๓) และ ฉันคิดว่าการเรียนมีความสำคัญสำหรับชีวิตฉัน ($\bar{X}$ = ๔.๑๑) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันฟังอย่างตั้งใจทุกครั้ง ในขณะที่อาจารย์สอน ($\bar{X}$ = ๓.๙๖)

ตาราง ๔.๘ หลักอิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา ต่อระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านวิมังสา

	ด้านวิมังสา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
๑	ฉันทำแบบฝึกหัดที่อาจารย์สั่งเป็นประจำเพื่อให้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น	๓.๙๖	๐.๘๔	มาก
๒	เมื่อไม่เข้าใจบทเรียน ฉันไม่เคยสอบถามอาจารย์ หรือปรึกษาเพื่อนเลย	๓.๙๑	๐.๘๓	มาก
๓	ฉันค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากบทเรียนที่เรียนผ่านมาแล้ว	๔.๐๔	๐.๗๘	มาก
๔	ฉันสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว	๓.๘๙	๐.๘๕	มาก
๕	ฉันสามารถตอบคำถามของอาจารย์ได้เป็นส่วนมาก	๓.๘๓	๐.๘๖	มาก
	ภาพรวม	๓.๙๔	๐.๖๑	มาก

จากตาราง ๔.๘ พบว่าระดับความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านวิมังสา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๙๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากบทเรียนที่เรียนผ่านมาแล้ว ($\bar{X}$ = ๔.๐๔) รองลงมาคือ ฉันทำแบบฝึกหัดที่อาจารย์สั่งเป็นประจำเพื่อให้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น ($\bar{X}$ = ๓.๙๖) และ เมื่อไม่เข้าใจบทเรียน ฉันไม่เคยสอบถามอาจารย์ หรือปรึกษาเพื่อนเลย ($\bar{X}$ = ๓.๙๑) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันสามารถตอบคำถามของอาจารย์ได้เป็นส่วนมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๓)

ตอนที่ ๓ ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิเคราะห์โดยการทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ตาราง ๔.๙ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

	การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง		ระดับความสัมพันธ์
	Pearson Correlation	P - value	
เป้าหมายในการเรียน	๐.๔๗๙	.๐๐๐**	ทางบวก

**p≤ .๐๑

จากตาราง ๔.๙ พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก

ตาราง ๔.๑๐ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

	การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง		ระดับความสัมพันธ์
	Pearson Correlation	P - value	
ความสำเร็จในการเรียน	๐.๕๕๘	.๐๐๐**	ทางบวก

**p≤ .๐๑

จากตาราง ๔.๑๐ พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และเสนอข้อเสนอแนะไว้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๓.๙๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ของตัวเอง ($\overline{X}$ = ๔.๑๘) เมื่อต้องทำงานเป็นกลุ่ม ฉันจะให้ความร่วมมือกับเพื่อนๆ เป็นอย่างดี ($\overline{X}$ = ๔.๑๗) ฉันเป็นผู้ที่มีสัมพันธภาพอันดี กับบุคคลรอบข้าง ($\overline{X}$ = ๔.๑๔) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ส่วนใหญ่ ฉันมักจะทำอะไร ไม่ค่อยสำเร็จ ($\overline{X}$ = ๓.๗๐)

๒) เป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = ๓.๙๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ฉันตั้งใจเรียนเพื่อความสำเร็จในอนาคต ($\overline{X}$ = ๔.๑๕) ฉันคิดว่าจะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หลังจากเรียนจบแล้ว ($\overline{X}$ = ๔.๑๔) ฉันยอมลำบาก เพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้น ($\overline{X}$ = ๔.๑๓) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันไม่เคยคิดจะเอาดีทางด้านการเรียน ($\overline{X}$ = ๓.๗๔)

๓) ความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านภาพรวม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

($\overline{X}$ = ๓.๘๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ก่อนเข้าเรียน ฉันมักจะศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า ($\overline{X}$ = ๔.๑๖) ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย ($\overline{X}$ = ๔.๑๕) ฉันใช้วิธีการสรุปบทเรียน หรือโน้ตย่อในประเด็นที่สำคัญเสมอ ($\overline{X}$ = ๔.๑๓) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ฉันเบื่อมากๆ ที่ต้องเรียนกับอาจารย์ที่ให้ทำแบบฝึกหัดยากๆ ($\overline{X}$ = ๒.๑๓)

๕.๑.๒ ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนี้

๕.๒.๑ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนวลน้อย วิจิตรกุล[๑] ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีโดยใช้กิจกรรมการประมวลพฤติกรรมตนเองในด้านบวกในการสอนรายวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน” ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และ

---

[๑] นวลน้อย วิจิตรกุล, การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี โดยใช้กิจกรรมการประมวลพฤติกรรมตนเองในด้านบวกในการสอนรายวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔

แบบให้ความคุ้มครอง จะมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า วัยรุ่นที่รับรู้ว่าตนเองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตย รักตามใจ และปล่อยปละละเลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และวัยรุ่นชายจะมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าวัยรุ่นหญิงในการอบรมเลี้ยงดูทุกรูปแบบ

๒) เป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกฤษณีย์ อุทุมพร[๒] ศึกษาผลงานวิจัยเรื่อง องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับสัมฤทธิผลทางการศึกษาของนิสิตมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า เกรดเฉลี่ยระดับปริญญาตรี ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปี ประสบการณ์ในการทำงานก่อนเข้าศึกษา การรับทุน เป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญในการทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

๓) ความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านภาพรวม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ปัญจา ชูช่วย[๓] ศึกษาผลงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ คือ คะแนนเฉลี่ยสะสมระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้ นักศึกษาที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมระดับมัธยมศึกษาสูง เป็นผู้ที่มี ความรู้พื้นฐานดี ก็ยอมสามารถนำความรู้มาใช้ได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาใหม่ ๆ ซึ่งมีความสำคัญมากในการเรียนระดับปริญญาตรี เพราะถ้านักศึกษามีความรู้เดิมอยู่ในเกณฑ์ที่ดีก็ทำให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนได้ง่ายขึ้น

๕.๒.๒ ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับ

---

[๒] กฤษฎา บุญวัฒน์, ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนเตรียมทหาร, **การศึกษา** สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑

[๓] ปัญจา ชูช่วย, ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑

ผลงานวิจัยของสมศรี ผลพานิชเจริญ[๔] ได้ศึกษาผลงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ ของคุณสมบัตินักศึกษาแรกเข้ากบผลการศึกษาของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาโททางบริหารธุรกิจสำหรับนักบริหารรุ่นใหม่ คณะบริหารธุรกิจ พบวา ผู้สมัครเข้าศึกษาในโครงการปริญญาโททางบริหารธุรกิจ สำหรับนักบริหารธุรกิจรุ่นใหม่ ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และเป็นแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกนักศึกษาได้เป็นอย่างดี จะมีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วง ๒๕ - ๒๗ ปี มหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นสถาบันของรัฐ สาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีเป็นศิลปศาสตรบัณฑิต คะแนนเฉลี่ยสะสมในระดับปริญญาตรีอยู่ระหว่าง ๓.๓๖- ๓.๗๖ คะแนน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ระหว่าง ๓.๒๕ - ๓.๔๙ ซึ่งในคะแนนเฉลี่ยในหมวดวิชา หลักและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียรสันที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยางมีนัยสำคัญทางสถิติสูง

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ โพยม เพียรล้ำเลิศ[๕] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐานของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ โดยตัวแปรที่ ทำการศึกษาประกอบด้วย เพศ ที่ตั้งของสถานศึกษา (กรุงเทพฯ/ต่างจังหวัด) สังกัดของสถานศึกษา (รัฐบาล/เอกชน)และแผนการเรียนของนักศึกษาก่อนเข้ามหาวิทยาลัย พบวา เพศและที่ตั้งของสถานศึกษาของนักศึกษาก่อนเข้ามหาวิทยาลัย ไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ วิชาคณิตศาสตร์พื้นฐาน แต่ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐาน คือ สังกัดของสถานศึกษาก่อนเข้ามหาวิทยาลัย โดยนักศึกษาที่มาจากสถานศึกษาในสังกัดรัฐบาลจะ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐานดีกวานักศึกษาที่มาจากสถานศึกษาในสังกัด เอกชน และแผนการเรียนของนักศึกษาก่อนเข้ามหาวิทยาลัยที่แตกต่างกัน มีความรู้พื้นฐานทางคณิตศาสตร์แตกต่างกัน จะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แตกต่างกัน

---

[๔] สมศรี ผลพานิชเจริญ, การศึกษาความสัมพันธ์ของคุณสมบัติ นักศึกษาแรกเข้ากับผลการศึกษาของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาโททาง บริหารธุรกิจ สำหรับนักบริหารรุ่นใหม่ **รายงานการวิจัยคณะบริหารธุรกิจ**, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙

[๕] โพยม เพียรล้ำเลิศ, **การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐานของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ**, ๒๕๕๖ จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter /epaper /special_may2010/pdf/Page76.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรกำหนดแนวทางพัฒนา ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ให้กับนิสิตของมหาวิทยาลัย

๒) สถาบันการศึกษาอื่นๆ ควรควรกำหนดแนวทางพัฒนา ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมาย และความสำเร็จในการเรียน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ให้กับ ให้กับนิสิตของมหาวิทยาลัย

๓) หน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน ควรกำหนดแนวทางพัฒนา ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมาย และความสำเร็จในการทำงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ให้กับผู้ปฏิบัติงานของหน่วยงาน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรมีการส่งเสริมให้ นิสิตร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้นิสิตมีหลักปฏิบัติ และเป็นแนวทางในการเพิ่มพูนการเรียนรู้ อันจะส่งผลต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิต

๒) ควรมีการส่งเสริมให้ นิสิตร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้นิสิตมีหลักปฏิบัติ และเป็นแนวทางในการเพิ่มพูนการเรียนรู้ อันจะส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนของนิสิต

๓) ควรมีการส่งเสริมให้ นิสิตร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อให้นิสิตมีหลักปฏิบัติ และเป็นแนวทางในการเพิ่มพูนการเรียนรู้ อันจะส่งผลต่อเป้าหมายในการเรียนของนิสิต

๔) ควรมีการส่งเสริมให้ นิสิตร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อให้นิสิตมีหลักปฏิบัติ และเป็นแนวทางในการเพิ่มพูนการเรียนรู้ อันจะส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนของนิสิต

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัย โดยมีการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง แล้วนำมาทดลองกับกลุ่มบุคคลอื่นๆ

๒) ควรมีการศึกษาวิจัย หลักอิทธิบาท ๔ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในด้านอื่นๆ เช่น ความสำเร็จอาชีพ การทำงาน การกีฬา เป็นต้น

๓) ควรมีการศึกษาวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่าง การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง กับหลักธรรมอื่นๆ เช่น พรหมวิหาร ๔ สัมมาทิฏฐิ สัปปุริสธรรม ๗ เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬากรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ (SecondarySourcers)

(๑) หนังสือ

กรมสามัญศึกษา. หน่วยศึกษานิเทศก์. **ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบ**. กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๒๖

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. **สู้ชีวิตด้วยจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พริ้นท์, ๒๕๔๓

_____. **สู้ชีวิตด้วยจิตวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์. ๒๕๓๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. **เทคนิคการพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จ**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๔๖

ดวงเดือน พันธุมนาวิน.**ต้นไม้จริยธรรม**: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙

ทศพร ประเสริฐสุข. **ความฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา**. วารสารการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา, ๒ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๔๒

นิตนา ฐานิตธนกร และคณะ. **การจัดการ**. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๗

บุญชม ศรีสะอาด. **หลักการวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพ ฯ : สุวีริยาสาสน์, ๒๕๓๕

บุญมี แท่นแก้ว.**จริยศาสตร์.**พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙

_____. และคณะ. **พุทธศาสน์ - ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘

ประคอง กรรณสูต. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒

ประสาท อิศรปรีดา. **สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา**. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๘.

ปริญญ์ จงวัฒนา. **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร.** กรุงเทพมหานคร: บจก. ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์, ๒๕๕๐

ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘

ปิ่น มุทุกันต์. **แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๔

_____. **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕

พระครูโสภณปริยัติสุธี ศรีบรรดร ถิรธมฺโม . **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มที่ ๑๙. **อิทธิปาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. เล่มที่ ๓๕. **อิทธิปาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระเทพดิลก ระแบบ ฐิตญาโณ. **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ ปัญญานันทภิกขุ. **พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

พระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาสภิกขุ. **การงานที่เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

พระธรรมโกศาจารย์ประยูร ธมฺมจิตฺโต. “**ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ**”. ไทยรัฐ, ๒๐มิถุนายน ๒๕๕๑

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต. **ธรรมะกับการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก.**พุทธธรรม**. พิมพ์ ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๔๖.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสิโล เกษนคร. **พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. อุบลราชธานี : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต. **การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.

พระพรหมมังคลาจารย์ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ. **งานคือชีวิต ชีวิตคืองานบันดาลสุข**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๔

พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ. **พระอภิธรรมปิฎก ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระราชญาณวิสิฐ เสริมชัย ชยมงฺคโล. **ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

พระราชปัญญากวีสุบิน เขมิโย. **ประมวลบทพระธรรมเทศนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๘.

พิทูร มลิวัลย์. **แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

พุทธทาสภิกขุ. **การงานที่เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

ว.วชิรเมธี. **คนสำราญ งานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๑.

วิเชียร ชาบุตรบุณฑริก. **พุทธศาสน์**. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕.

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์วรรณปก. **หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๕**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔.

วิพรรธ์ เริงพิทยา **ข่าวสดรายวัน**. ฉบับวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : ข่าวสด, ๒๕๕๒.

สนอง วรอุไร. **ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐.

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **หลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๙.

สรชัย พิศาลบุตร. การสร้างและประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย.ผศ.ดร. **“หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ ”**. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

แสงอรุณ โปร่งธุระ. **พุทธศาสน์**. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๙.

อัครเมธีสิริวรานนท์. **เปิดโอกาสให้ชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุทยานความรู้, ๒๕๕๐.

อุมาพร ตรังคสมบัติ. **EVEREST พาลูกค้นหาความนับถือตนเอง**. กรุงเทพมหานคร : ซันต้าการพิมพ์, ๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

กฤษฎา บุญวัฒน์. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โรงเรียนเตรียมทหาร**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑.

กัญก์วฬาภรณ์ กลิ่นนิ่มนวล. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก ตามหลักอิทธิบาท ๔. **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (การบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จรินทร จั่นบำรุง. การใช้กิจกรรมการอ่านเพื่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต ๑ จังหวัดระยอง กรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๗

จันทนา นนทิกร. การทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะการทำงานโดยวางเป้าหมายสำหรับเยาวชน. **ปริญญานิพนธ์** กศ.ด. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๓.

จารุมาศ เรืองสุวรรณ. พันเอก. การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท ๔ ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการทองทัพบก.**ปริญญาดุษฎีบัณฑิต** ปร.ด. อาชีวศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๘.

นงเยาว์ อุทุมพร และ วาสนา เพิ่มพูล. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมโดยใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ สำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. **งานวิจัยส่วนบุคคล.** มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๘

นวลน้อย วิจิตรกุล. การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีโดยใช้กิจกรรมการประมวลพฤติกรรมตนเองในด้านบวกในการสอนรายวิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔

นาตยา วงศ์หลีกภัย, ผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒

นิสรา คำมณี. ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจูงใจตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม. **ปริญญานิพนธ์** กศ.ม.. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๔.

บุญมี บุญเอี่ยม. การศึกษาการนาอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด. **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** สังคมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

ปัญจา ชูช่วย. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑

ปิยฉัตร บัวรอด. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ต้องขังคดียาเสพติดเรือนจำกลางชลบุรี. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๘

พระมหาสมคิด โครธา. การใช้อิทธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗

พาฝัน อารีมา. การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชายในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกาญจนาภิเษก โดยใช้กิจกรรมบูรณาการ. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗

ไพบูลย์ ตั้งใจ. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัทแอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ. **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (การบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ยุทธการ โสเมือง. ผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔

ลักขณา สริวัฒน์ การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูระดับประถมศึกษา. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.** ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘

วิชญา ไชยเทพ. กิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔

วิชญาภา เมธีวรฉัตร. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนคีรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์. **ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย. ๒๕๕๔.

วิเชียร พากเพียร. การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๑.

สถิต รัชปัตย์. การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. **ปริญญานิพนธ์การศึกษา** (การบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔.

สมศรี ผลพานิชเจริญ. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ของคุณสมบัตินักศึกษาแรกเข้ากับผลการศึกษาของผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาโททางบริหารธุรกิจ สำหรับนักบริหารรุ่นใหม่ คณะบริหารธุรกิจ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙

สุใจ ตั้งทรงสวัสดิ์. การใช้เพื่อนๆให้ความช่วยเหลือในกลุ่ม เพื่อเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, ๒๕๓๒

เสกสันต์ บุญยะ. การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๔. **ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** (การบริหารการศึกษา). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

อนุวัตร ศรีนวล. ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะรอพินิจทางการศึกษาของนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตลำปาง. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาอาชีวศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

อรวิภา จรูญจารุวัฒนา. การบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการเรียนการสอน ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๘

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์**. สร้างแรงบันดาลใจให้ลูกใช้ชีวิตอย่างมีค่า**. ออนไลน์ เข้าถึงได้จาก : http://www.9anant.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=41613&Ntype=6, ๒๕๕๒.

คณะอนุกรรมการการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยม. **ความหมายของความรับผิดชอบ.** สืบค้นจาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

พรรณพิมล หล่อตระกูล, สมาคมผู้บริโภคสื่อสีขาว. **ปัญหาวัยรุ่น ต้นเหตุและทางแก้**. ออนไลน์, ๒๕๕๒. เข้าถึงได้จาก : https://www.dek-d.com/board/view/738881/.

พุทธทาสภิกขุ. **ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี หรือ ธรรมวิภาค นวกภูมิ คำบรรยายธรรมะ.** ออนไลน์. แหล่งที่มา http://www.buddhadasa.com/rightstudydham/itibath4.html., ๒๓ กันยายน ๒๕๕๕.

โพยม เพียรล้ำเลิศ. **การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐานของนักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ**. ๒๕๕๖ ออนไลน์. จาก http://www.bu.ac.th/ knowledgecenter/epaper/special_may/2010/pdf/Page _76.pdf.

๒. ภาษาอังกฤษ

(1) Book :

Barry P.D. and Morgan A.J.. **Menlal health and mealth Illness.**. Philadephia : T.B.Lippincott compang, 1985.

Coopersmith. **The antecedents of self-esteem.**. CA : consulting psychology. Palo Alto, 1981.

Cronbach. L.J. Essentials of Psychological Test5th ed.. New York: Harper Collins 1971.

Hamchek Don E. **Encounters with the self** New York : Holt Rinehart and Wiston.1978

Maslow. **Motivation and personality**. Journal of consulting and clinical psychology. New York : Harper and Row, 1970.

PaxTon H.L. **The effects of childhood obesity on self esteem.**. Retrieved January 9. 2009. from http:// www.marshall.edu/etd/masters/paxton-heather-2005-ma.pdf

Satir V. **Self-esteem .** CA : Celestial Arts. Berkeley, 2001.

(2) Journal :

Salali M. & Silverstone P.S.. Low Self-Esteem and Psychiatric patients : Part II the relationship between self-esteem and demographic factors and psychosocial stressors in psychiatric patients**.. Department of Psychiatry. University of Alberta**. Alberta Canada, 2003

Serafin. L. E. **The Role of non new work and work related factors in threatening or supporting self esteem in organizations**. Pennsylvania: University of Pittsburgh, 1994.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม
เรื่อง
ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมาย และความสำเร็จในการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา : นิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

๑. แบบสอบถามความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๒. คำตอบของนิสิตจะเป็นประโยชน์และมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการศึกษาและการวิจัยต่อไป

๓. คำตอบของนิสิตไม่มีถูกหรือผิด ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาให้นิสิตตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง และตรงกับความคิด ความรู้สึกมากที่สุด

๔. ข้อมูลที่นิสิตตอบ จะถือเป็นความลับและไม่เป็นผลเสียต่อตัวนิสิตหรือบุคคลใด

๕. แบบสอบถามชุดนี้ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน โปรดตอบคำถามให้ครบทุกข้อ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ❒ หน้าข้อที่ตรงกับความเป็นจริงของนิสิต

๑. เพศ

❒ พระภิกษุ

❒ สามเณร ❒ แม่ชี

❒ คฤหัสถ์ **(เฉพาะคฤหัสถ์)**

❒ ชาย ❒ หญิง

๒. อายุ

❒ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ❒ ๒๑-๓๐ ปี ❒ ๓๑-๔๐ ปี

❒ ๔๑-๕๐ ปี ❒ ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. กำลังศึกษาชั้นปีที่

❒ ปีที่ ๑ ❒ ปีที่ ๒

❒ ปีที่ ๓ ❒ ปีที่ ๔

๔. สาขาวิชาที่กำลังศึกษา

❒ จิตวิทยา ❒ พุทธจิตวิทยา

❒ ภาษาไทย ❒ ภาษาอังกฤษ

❒ ภาษาอังกฤษ (English Program) ❒ ยังไม่เลือกสาขาวิชา

<u>ตอนที่ ๒</u> แบบสอบถามด้านการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก / ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	การตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ฉันพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ของตัวเอง					
๒	ฉันต้องการสร้างความภาคภูมิใจให้กับตัวเองมากกว่านี้					
๓	ฉันเป็นผู้ที่มีสัมพันธภาพอันดี กับบุคคลรอบข้าง					
๔	ส่วนใหญ่ ฉันมักจะทำอะไร ไม่ค่อยสำเร็จ					
๕	ฉันรู้สึกว่าถูกรบกวน เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่วุ่นวาย					
๖	เพื่อนๆ มักชอบความคิดของฉัน					
๗	เมื่อต้องทำงานเป็นกลุ่ม ฉันจะให้ความร่วมมือกับเพื่อนๆ เป็นอย่างดี					
๘	ฉันรู้สึกว่า ตนเองเป็นคนที่ไร้ประโยชน์					
๙	ฉันมักได้รับการชื่นชมเสมอ เมื่อฉันทำงานสำเร็จ					
๑๐	ฉันรู้สึกว่าตนเอง ด้อยกว่าเพื่อนๆคนอื่น					
๑๑	ฉันคิดว่า ฉันสามารถเป็นที่พึ่ง ให้กับผู้อื่นได้					
๑๒	ฉันเป็นคนที่ ทำให้เพื่อนๆ หัวเราะได้เสมอๆ					
๑๓	ฉันชอบทำงานคนเดียวเพราะการทำงานเป็นกลุ่มมักมีปัญหาเสมอ					
๑๔	ฉันเป็นคนที่กล้าพูด กล้าทำ ในสิ่งที่ถูกต้อง					
๑๕	ฉันรู้สึกสนุกสนาน ที่ได้เรียนรู้สิ่งแปลกใหม่					
๑๖	ฉันรู้สึกเบื่อหน่าย กับงานที่ซ้ำซาก จำเจ					
๑๗	ฉันรู้สึกประหม่า เมื่อต้องออกไปพูดต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก					
๑๘	เมื่อผู้อื่นมีปัญหา ฉันสามารถเป็นที่ปรึกษาให้กับเขาได้					
๑๙	บ่อยครั้ง ฉันรู้สึกหมดกำลังใจในสิ่งที่ทำ					
๒๐	เมื่อมีปัญหาที่ทำให้ไม่สบายใจ ฉันมักหาทางออก ให้กับตนเองได้					

<u>ตอนที่ ๓</u> แบบสอบถามด้านเป้าหมายในการเรียน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก / ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	เป้าหมายในการเรียน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ฉันคิดว่าฉันสามารถนำความรู้จากที่เรียนไปใช้ในการทำงานได้					
๒	ฉันไม่รู้ว่าตนเองมีความถนัดในด้านใด					
๓	การได้เข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยนี้ ทำให้ฉันเข้าใจตนเองมากขึ้น					
๔	ผลการเรียนที่ไม่ดี เป็นเพราะฉันได้กลุ่มเพื่อนที่ไม่ดี					
๕	ฉันตั้งใจเรียนเพื่อความสำเร็จในอนาคต					
๖	ฉันพยายามทุกวิถีทาง ที่จะทำให้ผลการเรียนของฉันดีขึ้น					
๗	ฉันไม่เคยคิดจะเอาดีทางด้านการเรียน					
๘	ฉันคิดว่า การเรียนทำให้ฉัน เป็นผู้ที่มีเป้าหมายในชีวิต					
๙	ฉันไม่รู้ว่า จะนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร					
๑๐	ฉันตั้งใจที่จะไม่ขาดเรียนเลย เพื่อให้การเรียนต่อเนื่อง					
๑๑	ฉันรู้สึกภาคภูมิใจ ที่ฉันทำคะแนนสอบได้ดี					
๑๒	ฉันคาดว่าจะได้รับปริญญาเกียรตินิยม เมื่อสำเร็จการศึกษา					
๑๓	เมื่อจบการศึกษา ฉันตั้งใจจะประกอบอาชีพ ตามสาขาวิชาที่เรียนมา					
๑๔	ฉันยอมลำบาก เพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้น					
๑๕	เมื่อเจอปัญหาในการเรียน ฉันไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร					
๑๖	แม้จะมีอุปสรรคในการเรียน ฉันก็พร้อมที่จะหาวิธีเพื่อให้ผ่านไปได้					

ข้อ	เป้าหมายในการเรียน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๗	คนในครอบครัว และคนรอบข้างมักชื่นชมในความสามารถของฉัน					
๑๘	ฉันคิดว่า การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเป็นเรื่องสำคัญ					
๑๙.	ฉันคิดว่าจะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หลังจากเรียนจบแล้ว					
๒๐	เมื่อพบอุปสรรคในการเรียน ฉันไม่รู้จะทำอย่างไรให้เรียนจบได้					

<u>ตอนที่ ๔</u> แบบสอบถามด้านความสำเร็จการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก / ความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	ความสำเร็จการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ฉันรู้สึกสนุกสนานกับกิจกรรมในชั่วโมงเรียน					
๒	ฉันชอบทุกวิชาที่เรียน					
๓	ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย					
๔	ฉันเบื่อมากๆ ที่ต้องเรียนกับอาจารย์ที่ให้ทำแบบฝึกหัดยากๆ					
๕	ฉันรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียน					
๖	ในบทเรียนที่มีเนื้อหายากๆ ฉันก็พยายามทำความเข้าใจเนื้อหาเสมอ					
๗	ผลการเรียนที่ไม่ดีของฉันเป็นเพราะฉันไม่ได้ทุ่มเทให้กับการเรียนอย่างเต็มที่					
๘	ผลการเรียนของฉันที่ออกมาดีเพราะ ฉันหมั่นทบทวนบทเรียนอยู่เสมอ					
๙	ฉันสามารถทำงานได้เสร็จทันตามกำหนดเวลา					
๑๐	ฉันไม่ย่อท้อต่อการเรียน					
๑๑	ฉันฟังอย่างตั้งใจทุกครั้ง ในขณะที่อาจารย์สอน					
๑๒	ฉันเอาใจใส่กับงานที่ได้รับมอบหมาย					
๑๓	ฉันคิดว่าการเรียนมีความสำคัญสำหรับชีวิตฉัน					
๑๔	ฉันใช้วิธีการสรุปบทเรียน หรือโน้ตย่อในประเด็นที่สำคัญเสมอ					
๑๕	ก่อนเข้าเรียน ฉันมักจะศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า					
๑๖	ฉันทำแบบฝึกหัดที่อาจารย์สั่งเป็นประจำ เพื่อให้เข้าใจบทเรียนมากขึ้น					

ข้อ	ความสำเร็จการเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๗	เมื่อไม่เข้าใจบทเรียน ฉันไม่เคยสอบถามอาจารย์ หรือปรึกษาเพื่อนเลย					
๑๘	ฉันค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากบทเรียนที่เรียนผ่านมาแล้ว					
๑๙.	ฉันสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว					
๒๐	ฉันสามารถตอบคำถามของอาจารย์ได้เป็นส่วนมาก					

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔ / ๒๘๙ วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์, ผศ.

ด้วย **นายกันต์** นามสกุล **ปั้นภู** รหัสประจำตัว **๕๔๐๑๔๐๓๕๓๑** นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร. สาระ มุขดี	กรรมการ
๓. ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

เพื่อการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาชีวิตและความตาย โทรศัพท์ : **๐๙๕๐๕๑๔๖๕๓**

ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยแล้ว

(พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์, ผศ.)
วันที่ - 8 มี.ค. 2560

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการทดสอบเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔ / ๓๐๑ วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร.

ด้วย **นายกันต์** นามสกุล **ปั้นภู** รหัสประจำตัว **๕๔๐๑๔๐๓๕๓๑** นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร. สาระ มุขดี กรรมการ
๓. ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ กรรมการ

เพื่อการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาชีวิตและความตาย โทรศัพท์ : **๐๙๕๐๕๑๕๖๕๓**
ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยแล้ว

(พระมหาเผื่อน กิตฺติโสภโณ, ดร.)
วันที่ 11 มี.ค. 2560

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการทดสอบเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐ ๓๕๒๔-๘๐๐๐-๕ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๙๐

๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑ – ๒ – ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย(IOC) จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย **นายกันต์** นามสกุล **ปั้นภู** รหัสประจำตัว **๕๔๐๑๔๐๓๕๓๑** นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร. สาระ มุขดี	กรรมการ
๓. ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

เพื่อการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย

หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาชีวิตและความตาย โทรศัพท์ : **๐๙๕๐๕๑๕๖๕๓**
ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยแล้ว

(รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ)
วันที่ 13 มี.ค. 2560

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการทดสอบเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐ ๓๕๒๔-๘๐๐๐-๕ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๙๒

๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ดร. วิชชุดา ฐิติโชติรัตนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑ – ๒ – ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย(IOC) จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย **นายกันต์** นามสกุล **ปั้นภู** รหัสประจำตัว **๕๔๐๑๔๐๓๕๓๑** นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร. สาระ มุขดี	กรรมการ
๓. ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

เพื่อการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณฺโท, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย

หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาชีวิตและความตาย โทรศัพท์ : **๐๙๕๐๕๑๕๖๕๓**
ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ดร. วิชชุดา ฐิติโชติรัตนา)
วันที่ 13 มี.ค. 2560

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการทดสอบเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐ ๓๕๒๔-๘๐๐๐-๕ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔/๒๙๑

๔ มีนาคม ๒๕๖๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผศ.ดร. แสงเทียน ธรรมลิขิตกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. วิทยานิพนธ์ บทที่ ๑ – ๒ – ๓ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. ตัวอย่างแบบสอบถามความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัย(IOC) จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย **นายกันต์** นามสกุล **ปั้นภู** รหัสประจำตัว **๕๔๐๑๔๐๓๕๓๑** นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร. สาระ มุขดี	กรรมการ
๓. ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ	กรรมการ

เพื่อการนี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ ที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย

หลักสูตร พธ.ม. สาขาวิชาชีวิตและความตาย โทรศัพท์ : **๐๙๕๐๕๑๕๖๕๓**
ขอรับรองว่าได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือวิจัยแล้ว

(ผศ.ดร. แสงเทียน ธรรมลิขิตกุล)
วันที่ ๑๒ / มี.ค. / ๒๕๖๐

หมายเหตุ : หนังสือฉบับนี้จะไม่สมบูรณ์ในการนำไปใช้อ้างอิงถึงผลการทดสอบเครื่องมือวิจัย หากไม่ได้รับการลงนามโดยผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๔.๔ / ๒๘๘ วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์ให้นิสิตแจกแบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์

เรียน **คณบดีคณะมนุษยศาสตร์**

ด้วย นายกันต์ ปั้นภู รหัสประจำตัว ๕๔๐๑๔๐๓๕๓๑ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ความสัมพันธ์ของการตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ที่มีต่อเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”

โดยในการทำวิจัยดังกล่าวนี้ มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม ของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาวิชาชีวิตและความตาย จึงเรียนมาเพื่อขอความเมตตานุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ อนุญาตให้นายกันต์ ปั้นภู แจกแบบสอบถามเก็บข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา และวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิญฺโญ, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

ภาคผนวก ง

ตาราง เครซี่และมอร์แกน

ตารางที่ 2 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน

ขนาดประชากร	ขนาดตัวอย่าง	ขนาดประชากร	ขนาดตัวอย่าง	ขนาดประชากร	ขนาดตัวอย่าง	ขนาดประชากร	ขนาดตัวอย่าง	ขนาดประชากร	ขนาดตัวอย่าง
10	10	100	80	280	162	800	260	2,800	338
15	14	110	86	290	165	850	265	3,000	341
20	19	120	92	300	169	900	269	3,500	346
25	24	130	97	320	175	950	274	4,000	351
30	28	140	103	340	181	1,000	278	4,500	354
35	32	150	108	360	186	1,100	285	5,000	357
40	36	160	113	380	191	1,200	291	6,000	361
45	40	170	118	400	196	1,300	297	7,000	364
50	44	180	123	420	201	1,400	302	8,000	367
55	48	190	127	440	205	1,500	306	9,000	368
60	52	200	132	460	210	1,600	310	10,000	370
65	56	210	136	480	214	1,700	313	15,000	375
70	59	220	140	500	217	1,800	317	20,000	377
75	63	230	144	550	226	1,900	320	30,000	379
80	66	240	148	600	234	2,000	322	40,000	380
85	70	250	152	650	242	2,200	327	50,000	381
90	73	260	155	700	248	2,400	331	75,000	382
95	76	270	159	750	254	2,600	335	100,000	384

(ที่มา : Robert V. Krejcie and Earyle W. Morgan. 1970 อ้างใน ชัยวุฒิ เลาะกุล, 2543)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	กันต์ ปั้นภู
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕
ภูมิลำเนาเดิม	จังหวัดลพบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ตำแหน่งงาน	พนักงานบริหารงานทั่วไป ๖ การรถไฟแห่งประเทศไทย
ปีที่เข้าศึกษา	ปีการศึกษา ๒๕๕๔
ปีที่จบการศึกษา	ปีการศึกษา ๒๕๖๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ ๒๔๘/๓๙ นิคมรถไฟ ถ.วิภาวดี-รังสิต แขวง จตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐